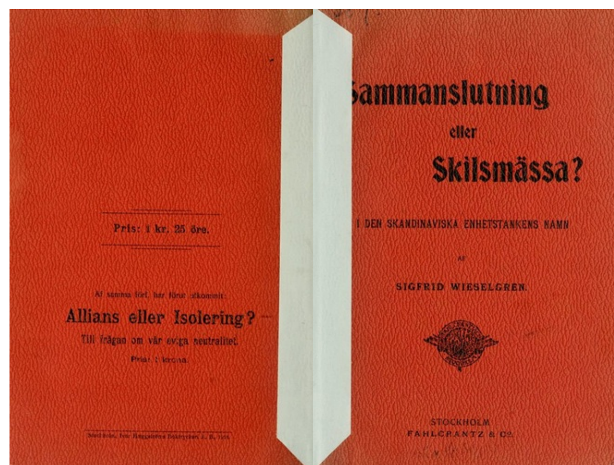

SAMMANSLUTNING ELLER SKILSMÄSSA?

I DEN SKANDINAVISKA ENHETSTANKENS NAMN

AF

SIGFRID WIESELGREN.

STOCKHOLM
FAHLCRANTZ & Co.

STOCKHOLM
IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTKYCKERI A. B., 1903.

Förord till den elektroniska utgåvan

Detta verk av **Sigfrid Wieselgren** (1843-1910) har digitaliserats i maj 2010 av Toronto University Library och anpassats för Projekt Runeberg i maj 2013 av Ralph E.

 Detta verk kan läsas såsom en uppslagen bok i färg på Internedt-Arkivet.

I.

Den skandinaviska enhetstanken.

Den, som på fullt allvar anser den skandinaviska enhetstanken böra vara en för vår politiska utveckling ledande

idé, måste vara beredd på det slags kritik, som söker tillintetgöra sitt offer blott genom att inregistrera hans åskådning under den förkrossande rubriken af *»idealpolitik».* Enhvar anser sig ju veta att de politiska tankar, utsikter eller förslag, som kunna stämplas såsom »ideala», måste vara alldeles enahanda med fantasteri, orimlighet och utopi; och om man icke känner sig uppfordrad att i sunda förnuftets namn mer eller mindre förtrytsamt tillbakavisa dylikt narrverk, hvars framläggande för en tänkande allmänhet nästan måste fattas som en förolämpning, finner man sig åtminstone manad att med likgiltig tystnad gå detsamma förbi.

Alla äro ju ock fullt på det klara med att vi, lefva i *real-politikens* tidehvarf. Blott med det reala, icke med det ideala, med realiteter men icke med idéer anstår det våra tiders barn att sysselsätta sig. Första villkoret för hänsyn till något politiskt förslag måste således vara dettas klara och otvetydiga »realitet», det vill säga: dess beskaffenhet att snabbt och lätt låta realisera sig.I just denna förklaring af hvad man menar med realitet ligger emellertid ett otvetydigt erkännande af uppfattningens felaktighet. Ty hvad är det väl som skall låta sig snabbt och lätt realisera? Hvad annat än en idé, en tanke, något, som ännu icke är förverkligadt, men som man anser böra förverkligas?

Således beror i grunden motsättningen mellan ideal- och realpolitik blott på den olika grad af svårighet, med hvilken deras idéer förmodas låta sig genomföra. En större svårighet förhjälper idén till värdighet af ideal.

Därmed är dock dråpslaget i den ofvananförda rubriken något så när pareradt. Ty om idéer uppbära både ideal- och realpolitik, går ju icke an att blott på grund af den skandinaviska enhetstankens egenskap af idé undanskjuta arbetet för en därå grundad skandinavisk politik; och om det än icke hittills lyckats att genomföra skandinavismens »ideala» kraf, måste dock alltid ihågkommas, att de gång på gång varit föremål för realpolitikens försök att föra dem öfver gränsen samt att, om än hittills dessa försök misslyckats, ingenting dock hindrar att de, återupprepade under gynnsammare omständigheter, kunna leda till det önskade målet.

Det är ju ock tydligt att ett folk, som skulle vägra att befatta sig med andra utvecklingsuppgifter än sådana som läte sig snabbt och lätt realisera, därmed ock ådömde sig att, såsom man säger, »stanna i växten» med däraf följande nationell snedvridenhet och förkrympning. Just de stora uppgifterna, de mera svårnådda målen betinga den kraftansträngning, som åstadkommer en rikare utveckling, en högre nationell fulländning. I och för sig kan således den allmänna uppfattningen af »idealpolitikens» narraktighet och intighet icke vara riktig. Äfven en idealpolitisk åskådning kanuppbäras af idéer, hvilka, om än svåra att realisera, dock kunna äga den högsta betydelse och därför jämväl förtjäna den allmännaste både uppmärksamhet och tillslutning; och sker så, skola de veta att bringa sin lön med sig i hela folkets lyftande, i folkpersonlighetens högre utveckling och tillväxt i både karaktär och kraft, äfven om det ej går vare sig snabbt eller lätt med deras fulla förverkligande.

Den skandinaviska enhetstanken har visst icke haft lyckan med sig i sina försök att arbeta sig fram. Den började tidigt, man kunde väl säga: alltför tidigt. Geijers ord om Kalmar-unionen att den var »en händelse, som såg ut som en tanke», innebära tydligen ett tvifvel på dess dåtida förmåga att fatta, leda och behärska sinnena. Utan all fråga var det ock så. Man kunde nog för stunden känna och säga att de tre folken borde vara evinnerligen förenade, och man kunde jämväl i det gemensamma språket, i lika rättsbegrepp, intressen och sedvänjor finna starka skäl för deras äfven yttre sammanslutning: men det realpolitiska greppet i händelsernas roder motsvarades icke af en lika kraftig idealpolitisk enhetsstämning vare sig bland folken eller deras ledande viljor — och därmed var verket dömdt.

Äfven i det enskilda hemmets mest ideala brödrakrets utveckla sig ju de individuella anlagen vanligen alltför kraftigt, alltför olika för att efter barnkammarårens utgång göra en fortsatt sammanhållning bröderna emellan möjlig. I samma mån deras begåfning är rik, måste deras berättigade kraf på en själfständig utveckling af dem gifna krafter medföra en frigörelse från det för alla enahanda, som under barnaåren utmärkte deras fostran; de yngre bröderna böja sig ej längre för de äldres tryck, de begära vidgadt utrymme för att själfva kunna växa ut, och ingenting är vanligare änatt under ynglingaålderns utvecklingsarbete samhörigheten mellan bröder ger sig rätt föga tillkänna. Det kan till och med se ut som vore banden dem emellan alldeles brustna. Men det behöfver ej vara så. När ynglingaåren äro öfver och mannen är färdig, känner han ej längre samma behof af frihet gent emot

dessa sina närstående som förr; nu erfar han tvärtom det lyckliga uti att under sitt lifs strider i dem äga pålitliga bundsförvanter, orubbliga stöd, och med öppen hand och med öppet hjärta närmar han sig åter desse, för hvilkas inflytande och obehöriga tryck hans frihetskänsla en gång så fruktade. Den ene efter den andre kommer därför åter, och en dag står brödrakretsen på nytt sammansluten. Den står ock *då* fastare enad än någonsin förr; ty de särskilda medlemmarne däri hafva nu hunnit att hvar för sig utveckla och befästa sin personliga karaktär, de hafva dessutom lärt sig uppfatta och respektera hvarandra och främst af allt: de hafva måst erkänna *brödrakärleken* både såsom en dem förbindande inre makt och såsom en bjudande etisk nödvändighet, för hvilken de frivilligt, ja, tacksamt böja sig.

Hur upprepas ej dessa iakttagelser från de enskilda hemmen och familjekretsarne äfven inom folkfamiljerna! Hvilket arbete har det ej kostat dessas medlemmar att först för sin fria utveckling utsöndra sig och sedan på nytt återgå till, bilda och befästa den ursprungliga brödrakretsen! Man tänke sig tillbaka till den tid, då hos oss skilda grupper först utträdde ur den sammanslutna folkhären och började det utarbetande af de individuella drag, som än i dag skarpt skilja våra landskapsbefolkningar från hvarandra: västgöten från östgöten, denne från smålänningen, sörmlänningen från upplänningen o. s. v. Våra landskapslagar afspegla jui mångt och mycket skiftningarna i den karaktärsbildning, som på detta sätt redan tidigt åstadkommits. Med hur mycken möda har det ej i själfva verket sedan varit förbundet att åter till i inre mening *ett* folk förena dessa inom samma riksgräns särade bröder? Fullkomligt likartade förhållanden möta ju ock inom de båda andra skandinaviska folkens utbildningshistoria. Helt naturligt måste då ock vara att sammanslutningsarbetet dem själfva emellan skall vara förbundet med många hinder, med stora svårigheter. Det gäller ju att å ena sidan lämna behörig hänsyn åt de individuella karaktärsdragen hos hvart af de tre folken, men att å andra sidan ändock förmå dem att vara och känna sig såsom ett enda folk. Problemet är långt ifrån enkelt; det var tydligen i Kalmar-unionens dagar alltför inveckladt för de dåtida bärarne af skandinavismens idé. Den metod, som antagligen ensamt kunnat med afsedd påföljd då anlitas, hade varit att med Alexanderssvärdet lösa problemets gordiska knut. Men de händer, som förde svärdet, voro för svaga och experimentet misslyckades. Folkens ledande krafter voro ännu då för unga för att icke känna självständighetsbehofvet starkare än gagnet af en för självständigheten farlig inbördes sammanslutning. Så slets det redan knutna bandet utan att realpolitiken ännu mäktat återknyta det.

Den har dock icke lämnat uppgiften därhän. Med förbigående af tidigare planer vill jag i detta afseende blott erinra om försöken under 18:de seklet att förhjälpa enhetstanken till realitet genom att, på samma sätt som förut drottning Margareta, förbinda den med dynastiska intressen. Hade Kristian VI, Danmarks kung, då han före tronföljarevalet i Sverige 1743 arbetade för sin sons utväljande till Fredrik I:s efterträdare, lyckats vinna detta sitt syfte, skulle den skandinaviskaenhetsidén på denna fullt realpolitiska väg kunna hafva förverkligats. Om än omedvetet var det i själfva verket ej blott mot Rysslands planer utan ock för skandinavismens idé dalkarlarne göto sitt blod sagda år på Stockholms gator. Samma dynastiska uppslag ifrågakom vid tronföljarvalet 1809. Allra tydligast anlitades det vid detta tillfälle af dem, som arbetade för danska konungens, Fredrik VI:s utväljande, men det togs tydligen ock i bruk af dem, som till Sveriges tronföljare valde prins Kristian August af Augustenborg. Man hoppades ju att genom honom Norge skulle kunna dragas öfver till Sverige; därmed skulle ett partielt förverkligande af enhetsidén vara åvägabragt. Och då slutligen Danmark vid midten af nittonde seklet fick sin tronföljdsfråga, var det alldeles i sin ordning att enhetsidéns anhängare äfven nu sökte dess förverkligande å förberörda väg; ty den syntes ju alltid böra »snabbt och lätt» föra till målet.

Alla dessa realpolitiska försök misslyckades emellertid. Så långt var man dock hunnen, att norrmannen M. J. Monrad redan 1845 med fullt skäl kunde, såsom han i bref till sin danske vän Orla Lehmann yttrarAf Orla Lehmanns papirer. Udg. af Julius Clausen, Kphmn 1903, p. 88., visa *»at hin Idé, der har græbet saamange ædle Gemytter, ikke er et vilkaarligt Hjernespind, men fuldkommen motiveret ved den universelle historiske Udvikling»*. Och behöfde detta påstående bevis, vanns ett sådant i den anslutning idén vid och närmast efter sagda tid fick icke blott i »studentskandinavismen» utan ock från de litterära och politiska gruppbildningar, hvilka under de åren öppet vidkände sig densamma såsom en för deras uppfattning och handlingssätt ledande

princip. Icke ensamt Orla Lehmann fann det *»Umagen værdat leve og naar saa skal være at dø for den»* Julius Clausen, l. c. p. 78.. Mera medvetet än 1740-talets dalkarlar göto många svenska och norska män sitt blod under Danmarks strider vid och kort efter 19:de seklets midt för skandinavismens bärande tanke, utan att denna dock därför vann afsedt förverkligande. Den syntes ju tvärtom efter detta kraftprof svagare än någonsin, ja, alldeles ur stånd att taga ut steget öfver realitetens gräns. Var icke därmed dess dom fälld? Måste den ej uppfattas såsom ej blott ideal- utan rent af *ideolog*-politik, för hvars fantasier hvarken blod eller bläck längre borde tagas i anspråk?

Skulle man icke haft samma skäl att någongång så döma öfver det arbete, som enhetsidén bland andra folk under ofta oerhörda svårigheter upptagit och, mötande nederlag till trots, både fullföljt och omsider slutfört? Hvad har enhetssträfvandenas historia att i detta afseende förtälja om anglosachsers, tyskars, italienares försök att realisera sina hithörande ideal? Här om någonsin gäller det att, sedan man fört handen till plogen, icke se sig tillbaka. Uppgiften är stor, hindren måste därför ock vara stora; men är en idé af detta slag verkligt befogad, skall den lefva i sinnena, släkte efter släkte, om än i hvart begränsad till kanske blott några få, till dess slutligen stunden är inne för dess förverkligande. Då griper den en Washington, en Cavour, en Garibaldi, en Bismarck — och genom dem brusar den vidare i ett oemotståndligt segertåg: hvad som nyss stämplats såsom fantasteri och orimlighet står i ett nu historiskt konsolideradt; ideal- och ideologpolitiken har tagit ut steget, dess bärande idé har lyckats vinna gestalt, den har segrat — och ingen skrytersedan mer öfver sina tvifvel, sina modlösa förutsägelser, sina domar öfver »ideologerna».

Den skandinaviska enhetstanken led genom 1864 års tilldragelser ett svårt nederlag. Försöken att på nytt upprätta dess välde öfver sinnena ville icke lyckas. Det blef allt flera klart att den begagnats såsom ett medel icke för samlande utan för separata ändamål: dess omfattande i Danmark härleddes från danskarnes önskan att i striden för sitt tyska och halftyska område kunna få betjäna sig af Sveriges-Norges militära bistånd; dess omfattande i Sverige sattes i förbindelse med förmodade planer på Finlands återeröfring eller på dess dynastis utsikter att vinna äfven Danmarks tron; och då Norge icke kände sig äga något dylikt specielt intresse, stod det ock i grunden oberördt af hela idén. Detta kommer däraf, skref B. Duncker 1845 till Orla LehmannJulius Clausen l. c. pag 91., »at vi ere tilfredse med vor Forfatning, og at Frygten for Russen endnu ikke har sat sig rigtig fast hos os. Men dersom Russen, som man ymter om, skulde foretage alvorlige Skridt for at faa fat paa nogle af vore finmarkske Havne og bemægtige sig den finmarkske Handel, saa at vi ret begyndte at føle rigtig Glæade ved det russiske Naboskab, saa tænker jeg vi bleve snart ligesaa ivrige Skandinaver som I og Svenskerne».

I dessa ord frambäres den uppriktigaste bekännelse om en ännu etiskt ofullgången uppfattning af den idé, om hvilken Monrad samtidigt förklarat att den gripit så många *ädla* sinnen. Så som den fattas af Duncker, förutsätter den ingen ädelhet, blott vanlig egennytta, »simpel» själfviskhet; och det är just en sådan han lägger till grund för idéns dåtida omfattande i både Sverige och Danmark. Jag vet dock icke om han gör detta medfull rättvisa; säkert torde vara att många den tiden fullt oegennyttigt hängåfvo sig åt den skandinaviska förbrödringsidén, om än deras idealpolitik af andras realpolitik försattes med mindre osjälfviska tillskott. Och att bland dessa i främsta rummet ingingo Danmarks antityska liksom ock Sveriges antiryska intressen, är ju oförnekligt. Men om ock dessa intressen ännu i dag finnas till, torde dock fortgående erfarenheter nog tydligt styrka att sagda idealpolitiska åskådning också alltjämt fortlefver. Den är ej så stark som den borde vara, men vi må äga det hoppet att den är i tillväxt. Väl har den gamla skandinavismen från midten af förra seklet aftynat; ingen särskild meningsgrupp har omhändertagit dess ledande idé och korat sig till dess lifvakt, dess fanor ha fällts, dess spel tystnat. Men samma idé har dock i trots häraf förmått bana sig väg in i själfva folkuppfattningen på ett kraftigare sätt än någonsin förr. Det är icke längre blott ynglingaflockar, som vid ett eller annat tillfälle under sång och glam förhärliga densamma; en mellan folken allt mera ökad samfärdsel bereder nu både gamla och unga, höga och låga, mångfaldigt flera möjligheter än förr att från olika bygder sammankomma för att med stamfrändernas förbinda egna lifserfarenheter och syften. Dessa möjligheter begagnas ock allt oftare; i folkens alla lager sprides allt mera en på egen erfarenhet grundad uppfattning af de skandinaviska stammarnes inbördes frändskap, och häraf stärkes samkänslan. Folkens hjärta vidgar sig; det igenkänner, trots olikheten i yttre drag, den inre gemensamheten och det erkänner att denna är det väsentliga, som bör långt starkare sammanbinda än olikheterna

böra skilja. Ingen stämning vinner nu vid nordiska mäns möten så säkert uttryck som den hvilken skjuter upp ur medvetandet om de skandinaviska folkens inre samhörighet.Och vi äga rätt att hoppas, att ur denna idealpolitiska sådd vår enhetstanke på nytt skall växa upp och växa sig stark.

Denna dess återväxt bör ock i sanning vara för oss alla det viktigaste önskemål. Ty långt ifrån att den nu skulle hafva tjänat ut och gärna kunna när som helst högsättas såsom ett historiskt minne, bör den tvärtom åter rusta sig för nya prof och vara beredd att med ny kraft, kanske förr än vi ana det, kunna våga språnget från de ideella rymderna in på de historiska realiteternas fasta mark.

*

II.

Ett vanvårdadt hedersuppdrag.

Det ligger i sakens natur att arbetet å den skandinaviska enhetstankens förverkligande under nu rådande förhållanden närmast måste omhänderhafvas af de redan förenade staterna, Sverige och Norge. Det är ett hedersuppdrag, till hvars ombesörjande de båda folken från och med 1814 års unionsfördrag måste anses hafva förpliktat sig.

Nittio års erfarenheter gifva emellertid vid handen att hedersuppdraget blifvit ganska illa skött. Det är nog en rätt allmän mening att sagda års fördrag icke just var annat än ett nytt stycke Kalmarunion, »en händelse som såg ut som en tanke», utan att tanken, för så vidt den afsåg de båda folkens verkliga enande, hunnit mycket längre i makt öfver sinnena än hvad den gjort 1397. Och vi äga rätt att hoppas, att ur denna idealpolitiska sådd vår enhetstanke på nytt skall växa upp och växa sig stark.

Denna dess återväxt bör ock i sanning vara för oss alla det viktigaste önskemål. Ty långt ifrån att den nu skulle hafva tjänat ut och gärna kunna när som helst högsättas såsom ett historiskt minne, bör den tvärtom åter rusta sig för nya prof och vara beredd att med ny kraft, kanske förr än vi ana det, kunna våga språnget från de ideella rymderna in på de historiska realiteternas fasta mark.

*

II.

Ett vanvårdadt hedersuppdrag.

Det ligger i sakens natur att arbetet å den skandinaviska enhetstankens förverkligande under nu rådande förhållanden närmast måste omhänderhafvas af de redan förenade staterna, Sverige och Norge. Det är ett hedersuppdrag, till hvars ombesörjande de båda folken från och med 1814 års unionsfördrag måste anses hafva förpliktat sig.

Nittio års erfarenheter gifva emellertid vid handen att hedersuppdraget blifvit ganska illa skött. Det är nog en rätt allmän mening att sagda års fördrag icke just var annat än ett nytt stycke Kalmarunion, »en händelse som såg ut som en tanke», utan att tanken, för så vidt den afsåg de båda folkens verkliga enande, hunnit mycket längre i makt öfver sinnena än hvad den gjort 1397.Anledningen härtill är tämligen klar. Norska folket var icke och kunde icke ännu då vara moget för enhetstankens omfattande och frivilliga förverkligande. Det hade icke varit det, då forna tiders realpolitik en gång sammanbundit dess öden med Danmarks; och det nya realpolitiska grepp, som löste det från det ena och sammanband det med det andra af de båda öfriga skandinaviska rikena, var icke af beskaffenhet att kunna åvägabringa någon dess politiska brådmognad. Men under påverkan af 18:de seklets i så

många afseenden väckande inflytelser hade det börjat känna sig såsom en till myndig ålder hunnen individualitet, hvars första värf vore att frigöra sig från det förmynderskap, som redan allt för länge tryckt och hejdat dess fria utveckling. Det kände sig behöfva och det det fordrade därför ock *självständighet.* Det ville råda sig själf; *härför* kände det sig moget.

Den, som i ett sådant ögonblick närmar sig ett folk med förslag om samarbete för åvägabringandet af en dess verkliga förening med ett annat, måste antingen vara så stark att hans önskan verkar såsom en af svärdspetsen och bajonetten dikterad befallning, eller ock vara beredd att länge få vänta på det önskade svaret. Sverige ägde icke eller vågade, ville icke begagna sig af den behöfliga styrkan; det har därför varit hänvisadt till det senare alternativet. Det har måst vänta; det väntar än i dag.

Norge stod 1814 i ungefär samma ställning som en yngling, hvilken nyss lämnat sina mera omedvetna år bakom sig och nu, genomträngd af ynglingaålderns både självmedvetenhet och verksamhetsbegär, just står i begrepp att välja en uppgift för detta senare. Om han i ett sådant ögonblick anmanas af en äldre bror att inträda såsom delägare i dennes firma hellre än attvedervåga upptagandet af en egen affär — hvad svarar han? Väl inser han att tydliga fördelar måste vara förenade med antagandet af broderns anbud, då dennes verksamhet ledes af redan vunnen erfarenhet och firmanamnet är gammalt och välkändt; men han frågar sig om det väl skall kunna undvikas, att brodern såsom äldre till åren, grundligt förtrogen med affärens alla detaljer och dessutom af allmänheten uppfattad såsom firmans egentlige ägare, icke måste komma att, om än omedvetet, betrakta sin unge delägare såsom rätt inkompetent att aktivt deltaga i affärens ledning, den han därför torde komma att behålla för sig själf? Och hvilken utveckling skulle på detta sätt komma nybörjaren till del? Huru skulle han under sådana omständigheter kunna tillvinna sig den självständighet, hans egenskap af delägare i firman dock förutsatte? Vore det icke bättre att han tillsvidare undansköte anbudet, för att med anlitande af all den begåfning, den viljekraft, det intresse, han ägde, i egen verksamhet bereda sig den utveckling, som vore honom möjlig, och först sedan såsom fullmogen man förena sina sträfvanden med broderns? *Då* skulle denne på helt annat sätt än förut kunna uppskatta hans medarbete; då skulle detta ock äga helt annat värde än förr. Nåväl — om än broderns erbjudande var ädelt och godt, om han än kände sig sårad af att det ej antogs: hvem vågar dock underkänna skälet för den unges afböjande svar?

Hvad som 1814 fattades Norges folk var, naturligt nog, känsla af verklig självständighet. Sådan vinnes icke genom en blott förklaring; man måste lefva sig till den och det tar tid. Riksförsamlingen i Eidsvold visade genom sina beslut mera hvad Norge ville vara än hvad det var; de år, som sedan dess hafva gått, utmärkas ju af ett allt kraftigare arbete för att görasjälfständighetskänslan i stigande grad aktuell bland norska folket. Och för de i detta syfte verksamma krafterna har det icke varit nog att i folkets sinnen inskärpa känslan af inre konstitutionell självständighet; såsom med denna oskiljaktigt förbundna hafva framställts alla de symboler, alla de organ, hvilka de självständiga staterna kunna för sina syften behöfva anlita. Så hafva frågorna om eget riksvapen, om egen flagga, om särkonsuler och egen utrikesminister införlifvats med de önskemål, hvilka man i Norge anser böra förverkligas för att känslan af folkets fulla självständighet skall vara tillräckligt tillgodosedd; och förr än de alla vunnits, är man icke nöjd.

Utan tvifvel var och är det så, att man här i Sverige icke fullt förstått denna sträfvan. Man har funnit den i grunden onödig. Såsom det viktigaste af allt för de båda folken anser man här förverkligandet af enhetstanken; därom sjöngo redan från början våra skalder, därefter sträfvade våra statsmän. Hur betecknande är icke i detta afseende Geijers utrop när han en oktoberdag 1809 i London nås af underrättelsen om fredsslutet i Fredrikshamn: »här fordras», förklarar han, »ett nytt uppslag i sakerna! Nu skulle jag vilja bjuda handen till en ny Kalmarunion. De svaga med gemensamma intressen måste söka sin styrka i förening!»*Erik Gustaf Geijer.* En minnesteckning af *Nils Erdmann.* Sthm 1897, p. 78. Men huru lät sig den tanken förbinda med norrmännens sträfvan efter *egen* självständighet? De ärnade visst icke räkna sig till de svaga, tvärtom fylldes deras sinnen af en alldeles ny kraftmedvetenhet, som gaf dem mod att trotsa hvad till och med Europas stormakter beslutat. Icke kunde för dem synas lockande att med Sverige ingå i något slags »samröre»; hvarjesådant skulle ju blott begränsa deras

oberoende. Det måste därför ock afvisas. De hafva jämväl så gjort. Hvarje svenskt försök att i enhetstankens namn utvidga samhörigheten mellan de båda folken har strandat på norskt motstånd; man har fruktat för svenskt »overgreb», och för att i möjlig mån tillintetgöra farorna härför, har man icke tvekat att sätta knifven på enhetstankens strupe.

Det är icke min mening att ingå på någon kritisk behandling af 1815 års riksakt, den handling, som själf tillkännagifver sig vilja bestämma »de genom föreningen mellan Sverige och Norge uppkomna konstitutionella förhållanden»; det otillfredsställande sätt, hvarå sagda dess afsikt uppnåtts, är redan förut allom bekant. Jag vill blott hastigast erinra om att den i sin fjärde § tillerkänner unionskonungen rätt »att sammandraga trupper, begynna krig och sluta fred, ingå och upphäfva förbund, affärda och emottaga sändebud». Man skulle ju då med allt skäl förmoda att denna den konstitutionelle unionskonungen anförtrodda rätt borde förutsätta någon slags gemensam regering, gemensam representation för de båda folk, hvilka i anförda afseenden måste vara att anse såsom *ett* och därför ock borde beredas möjlighet att i så viktiga stycken tillsammans rådslå och, där så kräfdes, både besluta och utföra. Men så är icke förhållandet. Unionskonungen har ingen unionsministär, han har intet unionsparlament. Han har en svensk utrikesminister, han har ett svenskt, ett norskt och ett »utomordentligt» unionellt jämte smärre »sammansatta» statsråd; han har en svensk och en norsk krigsminister. en svensk och en norsk sjöminister, en svensk riksdag och ett norskt storting; han har en svensk armé och en norsk armé, en svensk flotta och en norsk flotta — det fordras icke mycken erfarenhet för att insehvilka vådor, som måste vara förknippade med en sådan rikedom på organer, därest organisationen själf någon gång i en vansklig situation måste tagas i anspråk för åstadkommandet af ej blott högviktiga utan ock snabba beslut för att vinna gemensamma mål. En hvar vet ju att den norska parlamentarismen samlat regeringsmakten i stortingssalen, hvadan Norges konung i själfva verket af densamma detroniserats; såsom förbindande länk mellan de förenade folken kan han därför heller icke erbjuda någon betryggande garanti. Hvilken skall väl vår ställning en gång i farans stund bli, då de två folkens otympliga och ändamålsvidriga konstitutionella maskineri skall sättas i gång för att åvägabringa ett oafvisligt gemensamt lifräddningsarbete? Måste icke deras nödvändiga kraftsammanslutning om icke rent af omöjliggöras så dock ytterligt försvåras genom i all synnerhet den strid om ledningen, som tvifvelsutan skall emellan de olika viljorna uppstå och till det yttersta vidblifvas? Norges regering har en allt för svag ställning till Norges storting för att utan dettas beslut våga tillgodose ögonblickets kraf, äfven om de skulle vara än så tvingande; och hvilken storpolitisk blick kan väl hos detta storting förutsättas, där omständigheterna fölle utanför den vanliga ramen för dess verksamhet? Alldeles samma spörsmål må ju ock kunna uppställas för hvad angår den svenska riksdagen, hvars kompetens i fråga om rätta bedömandet af en klok utrikespolitik väl kan nu som förr med oro ifrågasättas. Dess medlemmar utses med hänsyn till helt andra behof; den politiska utbildning, som för sagda uppgift måste fordras, kräfver sitt särskilda förarbete, för hvilket få känna sig manade att offra vare sig tid eller möda. Icke heller lär man under vanliga förhållanden kunna vänta att valmännen, öfver hufvud taget, fästa uppmärksamhet vidangelägenheten att tillgodose andra intressen än sådana, som ligga dem närmast och som vanligen omfatta önskemål af mindre vidtutseende natur eller af frågor, som åtminstone ligga inom gränserna för den inländska politiken. Det kan ej döljas: långtifrån att vår unionella riksorganisation skulle äga den fulländning, som dess höga syften borde betinga, erbjuder den tvärtom en i snart sagdt alla punkter tröstlös bristfällighet.

Man har ju ej kunnat undgå att erkänna detta bedröfliga förhållande. Det är heller icke ohjälpligt. Men man har ej *velat* hjälpa det. Man har ansett sig kunna paralysera behofvet häraf genom att från de båda förenade rikenas uppgifter söka afskrifva både utrikespolitik och krig.

Kunde man detta — ja, då vore visserligen riksaktens 4 § en fullkomligt onödig utsirning af dokumentet, en tuppfjäder i rikssuveränitetens hjälmhatt, utan all verklig betydelse. Men man kan det icke. Den rörstaf, med hvilken man vill från våra gränser skrämma bort utrikes politik och krig, nämnes »beständig neutralitet»; jag har i min lilla fjolårsskrift om *»Allians eller isolering»* visat huru i alla afseenden svag grund härmed erbjudes oss för uppbyggandet af våra förhoppningar om på en gång nationellt oberoende och evig fred. Rätt egendomligt är ock att bland dem, som förfäkta det eftersträfvansvärda i de skandinaviska folkens ständiga neutralitet, finner man i

främsta ledet personligheter, hvilka aldrig själfva under gången af sitt lif hållit sig neutrala utan tvärtom tillvunnit sig det medborgerliga anseende, det stora inflytande, de äga, genom att *icke* låta sig etiskt försumpas i den så bekväma ständiga neutralitet, som utgör äfven den inre samhällsutvecklingens svåraste hinder och största fara. Det borde dock icke vara synnerligen svårt att förstå,hurusom en princip, hvilken leder den enskilde medborgaren till karaktärslöshet, förslöad rättskänsla och kärlekslös egoism, omöjligen kan vara nyttig och tillrådlig för hela folket. Vida bättre måste vara att den Lykurgi lag, som rent af förbjöd den enskilde medborgaren att vara neutral, där det gällde samhällets väl, i allt högre grad blefve gällande äfven bland folken; ingenting skulle säkrare garantera den världshistoriska rättsutvecklingens öfverensstämmelse med de rättsidéer, oss åligger att förverkliga. Och så länge vi icke hunnit längre än att denna utveckling förutsätter äfven de pröfningar, de lidanden, som krigen medföra och utgöra, är det vår oförnekliga plikt att underkasta oss dem i hvarje fall, där vi finna vår uppgift såsom själfständiga om än partiella bärare af Guds världsregemente sådant kräfva. Vilja vi icke detta, hafva vi ock därmed förverkat rätten att vara till såsom oberoende folk. Och det skall icke lyckas oss att på vår graf få inristad någon förklaring att vi gått under för vår energiska fullföljd af den ständiga neutralitetens höga idealpolitiska uppgift; nej, *den* politiken äger i sanning inga ideala drag, den är simpelt materiell och leder därför ock hvarje folk, som själfmant hyllar och vidblifver den, till förtjänt undergång.

Men man har ju exempel på stater och folk, som åtvungits evig neutralitet af grannar, af hvilka ingen unnat den andre det rof, de en hvar åstunda. För de sålunda neutraliserade gäller ju ej det sagda; de kunna ej sägas hafva själfva afsagt sig sin rätt och sin plikt såsom i sin mån själfständiga bärare af världsutvecklingen. Skulle icke våra folk kunna på samma grunder som de tillvinna sig samma förmån?

Som bekant hafva förslag i sådan riktning icke saknats. Men hvarken har »förmånen» synts mycketlockande, ej heller hafva de faktiska förhållandena i detta fall varit enahanda med dem, som betingat de andra fallen. Ty här kan ej talas om grannar, som täfla om rofvet. Hvad Sverige-Norge beträffar har det blott *en* granne, som kan antagas hota dess oberoende; och mot dennes planer bör det kunna bereda sig skydd utan att därför anlita den garanterade eviga neutralitetens förödmjukande och farliga väg. Tydligt måste ock vara att om *vi själfva* välja den vägen, själfva vända oss till öfriga makter med begäran om deras erkännande af vår ständiga neutralitet, detta icke kan innebära annat än ett tillkännagifvande af vårt beslut att för undgående af annars möjliga uppoffringar frånsäga oss det inflytande och den aktning, äfven ett litet folk kan äga och understundom till otvetydigt gagn använda; såsom vederlag för detta krasst egoistiska beslut begära vi andra folks löfte att »låta oss vara», huru än deras intressen kunna med hänsyn till äfven oss gestalta sig. Huru mycket ett sådant löfte i kritiska ögonblick skall komma att betyda, torde på goda grunder kunna sättas i fråga; oundvikligt lär nog vara att den, som begär löftet, därigenom ådrager sig ett förakt och ett misstroende, som säkerligen långtifrån torde öka den trygghet, han med åtgärden velat bereda sig.

Men äfven de ständigt neutrala staterna måste ju, enligt hvad kändt är, skaffa sig och underhålla krigsväsen och försvarsanstalter. Äfven för ett evigt neutralt Sverige-Norge bör då denna nödvändighet förefinnas; och därmed måste ock följa förpliktelse för de båda rikena att sörja för en af deras gemensamma försvarsintresse påfordrad ändamålsenlig organisation af både de beviljande folkrepresentativa och de administrerande ämbetsmyndigheter, åt hvilka handhafvandet af dessaför de båda rikena gemensamma angelägenheter måste vara att anförtro.

Icke ens på den eviga neutralitetens väg kan således ett fullständigande af ifrågavarande unionsorgan förnuftigtvis undvikas. Nej, ty ingen tror i grunden på den där evigheten. Man vågar det icke.

Enda försvaret för vår underlåtenhet att fullständiga vår unionella organisation skulle då vara att söka däri att vårt geografiska läge innebär för oss tillräcklig trygghet mot alla krigsäfventyr, hvadan, om vi blott vilja det, den eviga freden utan all fråga redan står oss till buds. Hur defekt vår riksakt än må erkännas vara, bör därför ingenting betyda. Vi behöfva ej frukta att någonsin komma i praktisk erfarenhet däraf. Vida angelägnare anser man i Norge vara att icke genom närmare förbindelse med Sverige vedervåga sin själfständighet. »Svensken», säger man, »fruktar ryssen; men vi norrmän frukta svensken». Den senare uppfattas således såsom arffienden,

ryssen såsom den hjälpande vännen. Norges självständighet hotas af Sverige, mot hvars farliga planer Rysslands bistånd måste i rätta stunden anlitas. En sådan tankegång ställer emellertid Norge under Rysslands hemliga klientel och gör unionen för det förra landet förhatlig. Häraf måste vidare följa det icke alltid fullt tysta tankeslutet att därest Norge under fullföljd af denna sin politik skulle råka ut för någon brytning med Sverige, det ju då måste bli Rysslands sak att tukta svensken. Men att Norge icke skall finna sig intresseradt af att öka Sveriges motståndskraft är under dessa förhållanden lika naturligt som att hedersuppdraget att omhänderhafva och främja den skandinaviska enhetstanken alltjämt måste af de så illa förenade rikena på det bedröfligaste vanvårdas, ja, alldeles lämnas därhän.

*

III.

»Ryssfruktan».

Vid samma tid Duncker uttalade sin mening om förutsättningen för norsk anslutning till skandinavismens syften hände sig att norska finnmarken helt hastigt öfversvämmades af ryska »turister», som i alla riktningar genomreste landet och sökte inhämta noggranna upplysningar om dess fjordar, hamnar, vattendrag, vägar och grufvor. En af dessa resande var nog oförsiktig att lämna efter sig en bit af ett tryckt cirkulär, hvilket innehöll en mängd frågor, t. ex.: Hvilka fjordar tillfrysa icke? Hvilka punkter vore lämpligast till krigshamnar? Vinter- och sommarvägar, förande från Finland till finnmarken? Möjligheterna att bygga militära vägar? o. s. v. År 1847 sökte ryska regeringen förmå den svensk-norska till utbyte af det finska fjällområdet kring Peldooaddo och Vaskjoki mot den norska Varangerkretsen, på samma gång som till finnmarken sändes hemliga agenter för att förespegla dess inbyggare alla de materiella fördelarna af införlifvande med det mäktiga tsarriket. Bland agenterna befunno sig kända personligheter, såsom grefve Ungern-Sternberg, hvilken i Tromsö öppet uttalade att hela Norge borde ställas under tsarens spira för att lyckliggöras af hans faderliga omvårdnad. I Petersburg sökte man, för att uppnå praktiska resultat af all denna verksamhet, tillskapa konflikter på grund af ryska undersåtars rätt till fiske vid Norges kust och de norska lapparnas betesrättigheter på finskt område*»Beröres den skandinaviska norden af förryskningspolitiken i Finland?»* — Nordisk Revy, N:o 3, Sthm 1903.. Och hur allvarlig vårregering ansåg situationen vara, bevisas bäst af Novembertraktaten 1855. Man har, sedan faran för ögonblicket gått öfver, haft mycket att emot denna traktat anmärka; ett närmare ingående i de dåtida förhållandena torde dock lätt öfvertyga granskaren om traktatens politiska både befogenhet och ändamålsenlighet. Redan kejsar Alexander I hade ju på 1820-talet af vår regering på oriktiga grunder begärt en gränsreglering, hvarigenom det nordligaste Norge skulle kommit under ryskt välde, därmed tillförande detta en mängd ypperliga hamnar, som aldrig tillfrysa. Och hvem förstår icke af hvilken vikt detta önskemål måste vara för ryska riket? »Allt ifrån Peter den stores dagar», säger nyligen härom en framstående skriftställare*Emil Svensén* i sitt arbete *»Sverige och dess grannar»,* Sthm 1902, p. 122 f., »har Ryssland liksom af en oemotståndlig makt drifvits fram emot hafvet. För sin ofantliga landmassa äger tsarriket dock ännu blott tillträde till hafvet vid kuststräckor, som i förhållande till detta områdes utbredning äro att anse såsom mycket obetydliga och därtill hafva den olägenheten, att till allra största delen vara belägna vid innanhaf utan direkt förbindelse med världshafvet. En på hafvet öfverlägsen fiende kan när som helst spärra Svarta hafvets utlopp vid Bosporen och Dardanellerna eller Östersjöns utlopp vid Öresund och Bälten, och därmed är Ryssland i det närmaste afskuret från all sjöförbindelse med den yttre världen. — — Samma inneboende sträfvan, som i sekelskiftets dagar drifver Ryssland framåt mot Persiska viken i söder och Gula hafvet i öster, förmår det äfven att kasta lystna blickar på Norges kust vid västerhafvet, från hvilket dess eget område skiljes blott genom en landremsa af några få mils bredd. Vid denna kust finnes allt, som kan locka till sig en makt medRysslands skaplynne och böjelser. Ypperliga hamnar gifva tillräckligt utrymme åt de största flottor i världen och en befolkning af härdiga fiskare och dugande sjömän erbjuder rikligt manskap till besättning åt dem. Lofotens rika fisken bjuda ypperlig och billig näring åt Rysslands oräkneliga folkmassor, som under sina långa

fastetider hafva ett mycket stort behof af detta slags föda». De mineraliska rikedomarne i båda ländernas nordligaste landskap öka ju ock dessas lockande egenskaper. »Gellivares malmfält, Lofotens fisken och Ofotens hamnar skulle i händerna på en världsmakt vara af ett omätligt värde.» Men Ofotens hamn, öfver hvilken den nya norrbottniska bergslagen skall träda i förbindelse med världsmarknaden, ligger ej mera aflägsen från hjärtat af Ryssland än dettas nya hamn på Kolahalföns kust, under det den förstnämnda däremot ligger ett drygt hundratal mil närmare de stora farvattnen i väster, där världshandelns hufvudvägar mötas. Liksom Port Arthur ytterst i sydost erbjuder en bättre ändpunkt för den sibiriska järnbanan än Vladivostock, så skall det ryska stambanenätet ur kommersiell synpunkt finna en bättre utfartsled till Ofotenfjordens stränder än till den Murmanska kusten. »Men för den ryska politiken», tillägger författaren varnande, »är det icke sagdt att de kommersiella intressena allena härvidlag äro de bestämmande»; och under erinran om omöjligheten för de två skandinaviska rikena att af politiska skäl hindra samfärdseln att begagna de vägar den känner sig behöfva, finner han sig tvingad att stanna vid en anmaning till dessa båda riken att inrätta sig efter sitt ödesdigra läge och på bästa sätt söka värna om sin själfständighet.

För den, som bygger sin uppfattning i denna allvarsamma fråga på historiska och geografiska grunder, kan riktigheten af här anförda åsikt icke varatvifvelaktig. Man behöfver icke tvista om äktheten af »Peter den stores testamente»; äfven om han alls icke själf skulle hafva affattat detta dokument, är dock dess innersta mening alldeles öfverensstämmande med hvad som hitintills varit och ännu länge måste väntas förblifva en fullt naturlig rysk politik. Om eller när de ledande tankarna däri blifvit i ett visst dokument sammanförda torde däremot äga en blott underordnad betydelse. *»Sverige»,* heter det i »testamentets» femte punkt*A. Nyström,* Striderna om Östra Europa mellan Ryssland Polen och Sverge. Sthm 1902, p. 199., *»bör man förminska så mycket som möjligt och reta till anfall för att få förevändning till dess fullkomliga underkufvande. För detta ändamål bör det isoleras från Danmark och Danmark från Sverige, i det man sorgfälligt underhåller deras rivalitet».* Ja, alldeles så måste ju en rysk politiker se sakerna; han gjorde det under 18:de århundradet, han gjorde det under 19:de, och detta, om än 1812 års familjfördrag synes utvisa en för tillfället ändrad kurs; han gör det jämväl under 20:de seklet, helt enkelt därför att det från rysk synpunkt anvisar en fullkomligt klar och tillfredsställande väg till ett för dem önskvärdt mål. Bland oss är väl intet vanligare än att detta bestrides. Man har så många argument att åberopa när det gäller att öfvertyga oss om Rysslands »fredsvänlighet»; det har hvad det behöfver, det söker utvidga sig blott österut, dess intressen äro hufvudsakligen asiatiska, det har ingenting att vinna på att tillägna sig skandinaviska halfön och för öfrigt: England skulle aldrig tillåta det. Eget nog förstår man ej, att man med detta sista inkast otvetydigt betecknar vår halfö såsom ett föremål för Rysslands och Englands stridiga intressen; men är det så, upphäfves ju därmed styrkan af förut anfördaargument. Dessa bevisa heller ingenting så mycket som *vår egen* fredsvänlighet, *vår* önskan att icke oroas, icke behöfva ens af omtanke för framtiden anstränga oss; vår vana att afhålla oss från hvarje tanke på någon utrikespolitik kommer oss lätt att i andras tankegång inlägga samma obenägenhet för alla ovanliga kraftåtgärder, där de blott kunna undvikas; och hvilket skulle väl lättare kunna undvikas än ett alldeles onödigt eröfringskrig?

Hvad ryssarne själfva härom tänka, möter det emellertid blott föga svårighet att få erfara. Deras åskådning i förevarande afseende öfverensstämmer *bra litet* med vår. Det är icke längesedan vi i en ansedd engelsk tidning kunde läsa, hurusom under ett samspråk mellan engelska och ryska sjöofficerare de förra väl medgifvit att Ryssland kunde bygga sig en stor flotta men i dess brist på dugligt sjöfolk ändå sett Englands öfverlägsenhet till sjös betryggad; *»ni glömmer»,* blef svaret, *»att vi, sedan vi med oss införlifvat den skandinaviska halfön, skola för vår flottas bemanning ha att tillgå världens förträffligaste sjömän».* Och i allmänhet göra de vanligen just ingen hemlighet af dessa sina planer, åtminstone icke då de tala eller tro sig tala med personer af annan än skandinavisk nationalitet. Hvad särskildt oss svenskar beträffar, hafva vi ju redan i den ryska broschyr, som under titel *»Politiska reflexioner»* i svensk dräkt under fjolåret förelädes oss, fått fullständig underrättelse om det öde, som väntar oss, därest vi icke godvilligt sluta oss till vårt mäktiga grannfolk. Att den utkom samtidigt med det vårt land genomkorsades af rykten dels om kringvandrande ryska sågfilare, som utspionerade våra

försvarsverk, togo reda på vägar, provianteringsmöjligheter och andra vid en invasion nyttiga och nödiga upplysningar,dels ock om ryska lodningar vid våra kuster o. s. v. borde ju gifva dess anmaningar en viss relief, för så vidt annars våra sinnen voro i stånd att taga dylika saker på allvar. Ovisst är dock om så skett, därest icke omstörtningarna i Finland tillkommit. Vår vackra benägenhet att tyda allt till det bästa och icke sörja för morgondagen räckte gent emot dem icke till. Äfven den politiske kvietisten måste vidgå att den ryska björnen med Finlands fullständiga inkorporering kommit oss närmare än förr och att han, för att tala med de där »politiska reflexionerna», i själfva verket redan ligger öfver oss, »flåsande oss i ansiktet med sin asiatiska andedräkt». Den situationen kunde icke kännas behaglig. Med någon oro har man äfven bland de hittills orubbligt trygge börjat fråga om det kanske ändå vore möjligt att vårt lugn skulle kunna hotas? Att vi skulle kunna bli besvärade med utrikespolitik och krig?

Det släkte, som nu trampar den skandinaviska halföns jord, har haft tid att glömma sina fäders erfarenheter. Fred och god rolighet ha för oss varit hvardagsmat, den vi aldrig ansett oss böra komma att sakna i det »dagliga bröd», till hvilket man lärt oss räkna äfven »goda vänner och trogna grannar»; vi veta oss ju heller icke hafva på långa tider ägt någon anledning att betvifla våra grannars trogenhet. Hvilket afseende kan man väl tillerkänna sladder och prat om hvad den eller den enskilde eller till och med officielle personen bland desse må ha sagt eller antydt — icke kan man efter dylikt skvaller rätta sin politik?

Nej, i sanning; sådant skulle vara dåraktigt. Men man bör lika litet rätta sin politik efter egna dåsiga drömmar om en ovansklig godmodighet, af hvilken världen och dess makter skulle vara genomträngda.

Det är med folken som med de enskildapersonligheterna. De afspegla sitt inre kynne, sin karaktär, sin hela läggning i och genom sin verksamhet, sin historia. Den säger oss säkrast hurudana de äro och hvad man kan vänta af dem; folkens historia är ingenting annat än deras lefnadsbeskrifningar, och vill man röra sig med praktisk politik, måste man ock lära sig känna dessa, för så vidt man vill kunna räkna med något så när säkra faktorer. Den, som studerat Rysslands historia, bör då heller icke vara villrådig vid sina kalkyler beträffande den ryska framtidspolitiken; så länge den ryska staten äger bestånd under sina hittillsvarande villkor lärer föga ändring af dess hittills hafda utvidgningspolitik vara att vänta. Och om icke denna, då tillfället synes lägligt, skall komma att rikta sig emot den skandinaviska halfön, skulle en sådan underlåtenhet innebära en större inkonsekvens än hvad man äger rätt att tänka sig såsom möjlig för en politik, som i all sin elasticitet dock visat sig vara så oerhördt konsekvent som den ryska.

Är detta »ryssfruktan»?

Då man i Norge med en tydlig ringaktning förebrår oss svenskar sådan, skulle ju med rätt mycket skäl kunna frågas, om vår långa underlåtenhet att sätta vårt försvarsväsen i ordentligt skick rättvisligen kan anses vitsorda någon fruktan för Ryssland? Den borde ju tvärtom bevisa *huru litet* vi fruktat denna makt. Men jag lämnar denna argumentering därhän. För mig ställer sig saken så, att om vårt folk, som under sekler vunnit erfarenhet om den ryska politikens sträfvanden, af denna sin insikt känner sig uppfordradt till åtgärder, som under alla omständigheter skola bereda oss möjlighet att häfda värt fosterlands oberoende, kan denna stämning omöjligen göras liktydig med något slags »fruktan». Den är närmast dess motsats, för så vidt den annarsuppträder lugnt och förtröstansfullt. Den förtänksamme kan äga mera verkligt mod än det lätta sinne, som ler åt allt och icke rädes för faran; och någon efterföljd är minst af alla *den* värd, som grundar sitt glada mod på vare sig likgiltighet för vårt framtida oberoende eller obekantskap med arten af de farvatten, inom hvilka de världspolitiska intressena drifva sitt spel. Medvetenhet af fara är icke nödvändigtvis identisk med fruktan; och jag tror mig därför med full rätt kunna fritaga vårt folk, öfver hufvud taget, från att hysa »fruktan» för ryssen.

Men ärligheten aftvingar mig erkännandet att en sådan känsla nog i särskilda fall här ibland oss gifvit sig beklagliga uttryck. I åtskilliga af våra tidningar hafva på senare tid då och då förekommit uttalanden, ja, i en och annan rent af angifvelser mot landsförvista finnar, hvilka anklagats för att genom sin vistelse och sin verksamhet i vårt land bringa detta i fara för Rysslands misshag och hvilka man därför funnit böra mer eller mindre kraftigt varnas för ett allt för obesväradt bruk af sin tal- och handlingsfrihet. Om nu ock en finsk fosterlandsvän af

samma stam, samma odlingsgrad, samma rättsåskådning som vi, skulle af den behandling han och hans land fått röna och hvilken han måste uppfatta såsom den mest upprörande rättskränkning, låta sig förleda till något ord, något åtgörande, som må kunna förmodas vara för rysk uppfattning mindre behagligt, må man väl dock med den djupaste undran efterfråga skälet för de antydda tidningarnas ökade offentliggörande häraf, helst då det oädla i anloppet mot af olyckan hårdt drabbade, i och för sig oförvitliga, ja, synnerligen aktningsvärda personligheter icke kan för ett oförvilladt svenskmannasinne vara annat än i hög grad frånstötande. Vi äga ju myndigheter, hvilkasämbetsplikt ålägger dem att äfven i dessa fall tillse hvad samhällsintresset fordrar; skulle man icke kunna öfverlåta åt dem att pröfva behöfligheten af något ingripande? Den nitfullhet, som springer dem förbi för att själf i första bästa tidningsspalt proklamera sin omsorg om fosterlandet, kan nog icke undvara att såsom ursäkt härför åberopa just sin ryssfruktan; den må då ock af oss såsom sådan erkännas. Men den får ej tillräknas vårt ädelsinnade och modiga svenska folk. Med dess fäderneärfda åskådningssätt stämmer den icke.

Om vi nu emellertid icke själfva hysa någon »ryssfruktan», bör det vara oss desto omöjligare att vilja ålägga norrmännen tillägna sig någon sådan. Det hafva vi heller aldrig gjort. Men medvetandet ej blott om den fara, som Rysslands, snart sagdt, naturnödvändiga utvidgningspolitik medför för Norge såväl som för oss, utan ock om det oförsvarliga uti att icke i tid bereda sig att på kraftigaste sätt möta den vid dess eventuella försök att tillbakatränga vår gemensamma riksgräns, ha tidt och ofta föranledt oss att till våra norska bröder rikta maningar om närmare sammanslutning och en mera betryggande anordning af våra unionella stridskrafter. Norska grundlovens 25 § har ju blifvit allt mera oförenlig med ens de allra fogligaste anspråk på unionell ändamålsenlighet. Som bekant röjer den sin speciella misstro mot oss genom bestämmelsen att mer än 3,000 man af alla vapen tillsammans icke må i fredstid indragas i det ena riket af det andra rikets krigsmakt; den förbjuder därjämte att landtvärnet och öfriga norska trupper, som icke kunna räknas till linjetrupper, någonsin må brukas utanför Norges gränser. Men då denna senare bestämmelse år 1814 icke förhindrade att hela norska armén vid behof kunde af unionskonungen anlitas för de förenade rikenas försvar,har genom sedermera tillkomna lagar detta förhållande så ändrats, att numera öfver hälften af Norges rörliga stridskrafter icke vidare kunna för sagda ändamål tagas i anspråk. Det har skett därigenom att linjetrupperna förminskats, under det att hela utvecklingen af norska landtförsvaret tillgodokommit den del däraf, som ej får föras utom landets gräns. Så upplyser man oss om att den norska linjearmén, som vid tiden för unionens tillkomst uppgick till 23- à 26,000 man, icke nu är talrikare än den var då, oaktadt Norges folkmängd under tiden ökats från 885,000 till 2,250,000 personer; men under det norska landtvärnet och lokaltrupperna då uppgingo tillsammans till omkring 10,600 man, förmår Norge numera vid sidan af linjen mobilisera kanske 50,000 man, däraf åtminstone omkring 25,000 man anses vara af fullt fältmässig karaktär*»Norska Grundlagens landtvärnsparagraf»*. — Stockholms Dagblad d. 14 juli 1903, N:r 186.. Men de få ej föras öfver gränsen.

Hvad ljuder till oss ur här berörda förhållanden annat än det redan anförda norska yttrandet om norrmännens fruktan icke för ryssen utan för svensken? Mot faran från Sverige måste Norge vara på sin vakt; svenskvänlighet är liktydig med landsförräderi, ryssvänlighet däremot ett grundvillkor för en sannt nationell norsk särpolitik.

Man brukar tala om skärande disharmonier. För den skandinaviska enhetstanken röjer sig dock en skärande *harmoni* emellan detta betraktelsesätt och det, som fått sitt uttryck i den ryske tsarens testamentariska föreskrift om Sveriges förminskande och om dess isolering från Danmark. I hvad som var Danmark då, ingick ju Norge. Ingenting kunde således bättre tjäna Rysslands syften än om Sverige isolerades äfven och iall synnerhet från Norge; därmed skulle dess åsyftade »fullkomliga underkufvande» i högsta grad underlättas. Men huru skulle det sedan gå med Norge själf?

Skulle verkligen den norska självständigheten kunna tillvaratagas genom Norges inträde i firma med Ryssland varaktigare, lättare och bättre än genom dess antagande af det anbud, som redan för nittio år sedan af Sverige gjordes det norska folket? Om så skulle vara fallet, bör dettas politiska ryssvänlighet icke förundra oss. En hvar, heter det, är ju sig själf närmast. Såsom Danmarks bundsförvant i strider mot Sverige kan ju Ryssland ock draga växel på Norges historiska traditioner; den svenske kung, hvars välde föll i grus vid Pultava, föll ju själf i

löpgrafven vid Fredrikshall. Är det måhända Norges intresse att ännu en gång fullfölja Rysslands verk och mot den skandinaviska tanke, som i gestalt af en fullbordad union söker intaga Norge, sända den sista, den dödande kulan?

*

IV.

Självständighetssträfvandet öster- och västerut.

Under en debatt i vår unionella fråga i svenska riksdagen har jag en gång vågat erinra om de jämförelsepunkter. som med hänsyn till det nationella självständighetssträfvandet förefinnas mellan våra samhöriga grannfolk i öster och i väster. Jag tillåter mig något utförligare här beröra det ämnet.

Finland hade länge stått i samma förhållande till all synnerhet från Norge; därmed skulle dess åsyftade »fullkomliga underkufvande» i högsta grad underlättas. Men huru skulle det sedan gå med Norge själf?

Skulle verkligen den norska självständigheten kunna tillvaratagas genom Norges inträde i firma med Ryssland varaktigare, lättare och bättre än genom dess antagande af det anbud, som redan för nittio år sedan af Sverige gjordes det norska folket? Om så skulle vara fallet, bör dettas politiska ryssvänlighet icke förundra oss. En hvar, heter det, är ju sig själf närmast. Såsom Danmarks bundsförvant i strider mot Sverige kan ju Ryssland ock draga växel på Norges historiska traditioner; den svenske kung, hvars välde föll i grus vid Pultava, föll ju själf i löpgrafven vid Fredrikshall. Är det måhända Norges intresse att ännu en gång fullfölja Rysslands verk och mot den skandinaviska tanke, som i gestalt af en fullbordad union söker intaga Norge, sända den sista, den dödande kulan?

*

IV.

Självständighetssträfvandet öster- och västerut.

Under en debatt i vår unionella fråga i svenska riksdagen har jag en gång vågat erinra om de jämförelsepunkter. som med hänsyn till det nationella självständighetssträfvandet förefinnas mellan våra samhöriga grannfolk i öster och i väster. Jag tillåter mig något utförligare här beröra det ämnet.

Finland hade länge stått i samma förhållande tillSverige som Norge till Danmark; århundraden hade gått utan att dessa båda biländer häri hade funnit något tryckande. Men nya idéer, nya stämningar uppkommo och vunno spridning. Under det adertonde seklets gång växte folkens självmedvetande; öfverallt funnos sinnen, som öppnade sig för de nya tankar, hvilka i en vaknande nationalkänslas namn talade om folkindividualiteternas rätt och som ville förhjälpa dessa tankar till den utveckling, som inneligger i deras praktiska tillämpning. Så skedde både i Finland och Norge.

Göran Sprengtporten och Jägerhorn funno en dag tiden vara inne att tillvinna Finland självständighet. Huru skulle det ske? Naturligtvis genom Rysslands hjälp. Dess politik borde gynna allt som försvagade Sverige, och kejsarinnan Elisabet hade ju genom sitt marsmanifest 1742 lofvat, att därest finnarne ville göra sitt land till en fri och självständig stat, skulle hon härför kraftigt understödja dem. Finland fick snart sitt »självständighetsparti», som, utan att beakta framställda varningar, beslöt sig för att med anlitande af ryskt bistånd vinna sitt mål. På en väg, där anjalaförbundet och dess chefers hemliga stämplingar, uppgifvandet af Sveaborg och landtdagen i Borgå utgöra de tidigare märkestenarne, tycktes man ock omsider hafva hunnit det lockande målet. Finland var ej

längre en svensk provins, det hade blifvit ett självständigt storfurstendöme, det hade för all framtid såsom kejsar Alexander förklarade »inträdt bland nationernas antal», och det ägde således ock all den rätt, härmed följde. Rysslands löften voro honorerade. Ja, det såg ut så. Men i den stund Rysslands intressen gingo i motsatt riktning, omgjordes allt; och den självständiga och fria finska staten är i dag en efter godtyckliga bestämmelser styrd *rysk provins.*Det såg mörkt ut för de norska självständighetsifrarne då i början af nittonde seklet Ryssland, England och Preussen lofvat Sverige sitt bistånd i att förskaffa sig Norge såsom en för evärdliga tider däri integrerande del. Genom traktaterna 1812 och 1813 blef Norge af tre europeiska stormakter inregistrerad såsom en framtida svensk provins. Men i Kielerfreden den 14 Januari 1814, hvarigenom Danmark tvangs att till Sverige afträda Norge, lät segraren denna tanke fara och Norge tillförsäkrades i stället att få utgöra ett med Sverige förenadt konungarike. Genom proklamationen den 8 februari 1814 lofvade ock Sveriges konung norska folket en egen statsförfattning på konstitutionell grund, vid hvars utarbetande de självfva skulle genom sina mest ansedda män få medverka. Och ehuru Norge i djärf, ungdomskraftig självkänsla uppreste sig emot den lott, andra viljor anvisade det, och sökte taga sitt öde i egna händer, uppbars dock icke dess beslutsamma mod af motsvarande militära kraft; det gaf sig en egen kung och en egen författning — men dess här tillbakaträngdes, dess hufvudstad hotades och det måste gifva vika. Med konventionen i Moss den 14 augusti 1814 ändades den strid, det med kulor och krut sökt föra för att tillvinna sig självständighet. Men långtifrån att norrmännen därmed förlorade denna, blef den tvärtom åt dem evärdligen befäst. De bytte blott konung; sin Eidsvoldsförfattning fingo de däremot behålla i allt, som ej af föreningen med Sverige omöjliggjordes, och i öfverenskommelsen om denna förening tillerkändes dem rätt att med fritt samtycke taga del. I den mån de självfva växt ut, har ock visat sig att de i sanning icke behöft ångra att de sagda dag nedlade sina vapen. Norge står i denna stund såsom ett af världens friaste och självständigaste folk.För Norge gällde det likasom för Finland både att utarbeta och att inarbeta sig i de konstitutionella former, hvilka vid början af deras självständiga tid dem tillförsäkrats. Jämsides med det arbetet har deras självständighetskänsla växt. Men det finnes ju en gräns för denna, därest annars en statsförening, en union mellan två självständiga stater, skall fortfarande kunna bestå. Självständighetskänslan får ej spränga sambandet mellan staterna utåt, ty då upplöses föreningen. I Finland har ett dylikt sprängningsarbete ej förekommit. Icke förty har det rike, med hvilket det förenats, funnit sig manadt att tillintetgöra dess utan alla afsteg lojalt brukade självständighet. I Norge har, sedan i fråga om inre frihet intet mera återstod att vinna, självständighets- och frihetskrafvet användts såsom sprängsats mot den statsförening, i skydd hvaraf de båda förenade folken och således äfven Norge självft så lyckligt utvecklat sig. Man har i Sverige icke kunnat vare sig förstå eller gilla detta sträfvande; men då man tillbakavisat krafvet på egen norsk utrikesrepresentation och eget norskt konsulatväsen, har man gjort det icke af öfvermod utan i djup medvetenhet om den fara, som därmed skulle dragas öfver de skandinaviska folken, i all synnerhet med hänsyn till just deras självständighet.

Jag har icke dolt min öfvertygelse att det under ogynnsamma omständigheter kan gestalta sig vanskligt nog med utsikterna för denna, äfven under förutsättning af de båda folkens sammanslutning både inbördes och med Danmark; de måste, enligt min mening, härutöfver söka att betrygga sin ställning genom allianser med andra germanska folk. Men utan minsta tvekan torde väl böra vidgås att intet skulle visa sig så tillintetgörande för Norges självständighet, som dess utträde ur unionen.Helt frimodigt tillåter jag mig fråga: *kan* i våra dagar ett litet folk föra en självständig utrikespolitik?

Och på den frågan svarar jag efter noggrant öfvervägande ett bestämdt *nej;* det är icke möjligt, för så vidt samma folk på något sätt berör eller kan indragas uti stormakternas intressesfärer.

Såsom hvar man vet och i det föregående påpekats är just detta förhållandet med både Norge och Sverige. Och det är heller ingen hemlighet att man i England tolkat Rysslands undertryckande af den finska konstitutionen och Finlands degraderande till en rysk provins såsom ett steg mot dess gamla mål att tillvinna sig den skandinaviska halfön. Såsom en följd vida mer af detta steg än af den föreslagna ryska krigshamnen vid Kolabukten lärer ock böra betraktas Englands beslut att vid Firth of Forth å skottska kusten anlägga en ny örlogshamn. Men *vi* skulle, i trots af allt, vidhålla vår mening om möjligheten för oss att allt fortfarande lefva i ostörd frid, att upplösa vår

union och sedan hvar för sig föra en självständig utrikespolitik genom att *icke* etablera någon sådan, utan blott helt vänligt för alla och en hvar förklara att vi såsom evigt neutrala blott ägna oss åt egna sträfvanden och icke vilja vare sig dela eller motsätta oss andra nationers intressen eller däraf föranledda konflikter!

Detta må väl en hvar tänkande människa inse vara en fullkomlig omöjlighet. Antingen vi vilja eller icke måste vi kunna indragas i sådana konflikter, helt enkelt därför att *våra egna* intressen kunna på det allra innerligaste ingå i dessa, likasom ock vårt framtida ve eller väl vara på det allra närmaste af dessas utgång beroende. Föreställningen om en oss förbehållen, af alla andra makters möjliga strider oberörd ställning ären from fiktion; nordens historia vederlägger den och dagens erfarenheter gifva den intet stöd.

Men är det så: hvilken vidunderlig förblindelse att då rikta sig emot, att sätta på spel, ja, att rent af vilja tillintetgöra den union, hvilken afser att genom de förenade rikenas sammanslutning i någon mån bättre betrygga deras framtid?

Genom unionens sprängning vinner icke Norge någon ökad självständighet. Lösgjordt från Sverige ökar det blott sina risker. Det må aldrig så lifligt önska att få »lefva endast sitt eget lif» och undgå mellanhafvanden med alla andra, så torde det ej kunna undvikas att sådana uppstå; Norge äger så mycket af hvad andra vilja vinna, att det omöjligen lär kunna vänta en alltjämt ostörd tillvaro. Och det innebär intet underkännande af det norska folkets andliga begåfning och fysiska kraft, om jag frågar mig huru det skulle komma att reda sig under förhållanden af den art, som understundom kunna hota de små folkens lif?

När Zlobin, den ryske historieskrifvaren, vid tal om freden i Åbo 1743 kan finna sig böra betona det fördelaktiga i att Rysslands segrar då förekommit de tre skandinaviska rikenas vid den tiden afsedda förening, hvilken *»till Rysslands skada»* varit nära att fullbordas, torde man vara fullt berättigad att sluta till detta lands belåtenhet, därest den genom dess medverkan 1814 åvägabragta föreningen mellan två af dessa riken, om än äfven den »nära att fullbordas», likväl till slut varder omintetgjord. Sprängningen af svensk-norska unionen skall otvifvelaktigt komma att på sagda håll uppfattas såsom en rysk seger, hvilken kräfver fullföljd. Och liksom freden i Åbo 1743 efterföljdes af nva fälttåg, hvilka omsider fullständigt bragte Finland i segrarens hand, betviflar jag icke heller dennesförmåga att till en seger af nyss antydda slaget veta att lägga ännu andra, möjligen till en början blott kommerciella och diplomatiska men dock alltid af natur att förr eller senare bringa äfven den sålunda besegrade, det en gång självständiga och fria Norge, men det i alla fall *lilla* folket, såsom en ny rysk provins i den jättestore och manstarke segrarens hand.

*

V.

Afveckling.

Det låter sig icke förneka att gången af de politiska partistriderna i Norge högeligen försvårat utsikterna för en lycklig lösning af unionskonflikterna. Väl har Norges självständighet varit ett lika bestämdt önskemål för högern som för vänstern, hvadan äfven under den tid, högern behärskade och ledde den norska politiken, striderna för samma självständighet med allt eftertryck upptogos och fullföljdes; men då högern inom sig förfogade öfver en större politisk erfarenhet, lät den sina kraf begränsas af hvad lifsvillkoren för unionen fordrade. Sedan vänstern tillvann sig makten har detta, som bekant, icke iakttagits. Och då den norska författningen åt det parti, som behärskar stortingsvalen, förlänar fullkomligt despotisk makt öfver landet och dess regering, är ju lätt att inse hvad detta om än för stunden tillbakaträngda partis unionsfientliga riktning kan hafva att betyda för den skandinaviska enhetstanken.

Man må väl kunna fråga huru länge det norska folket skall kunna finna sin inre självständighet förmåga att till en seger af nyss antydda slaget veta att lägga ännu andra, möjligen till en början blott kommerciella och

diplomatiska men dock alltid af natur att förr eller senare bringa äfven den sålunda besegrade, det en gång självständiga och fria Norge, men det i alla fall *lilla* folket, såsom en ny rysk provins i den jättestore och manstarke segrarens hand.

*

V.

Afveckling.

Det låter sig icke förneka att gången af de politiska partistriderna i Norge högeligen försvårat utsikterna för en lycklig lösning af unionskonflikterna. Väl har Norges självständighet varit ett lika bestämdt önskemål för högern som för vänstern, hvadan äfven under den tid, högern behärskade och ledde den norska politiken, striderna för samma självständighet med allt eftertryck upptogos och fullföljdes; men då högern inom sig förfogade öfver en större politisk erfarenhet, lät den sina kraf begränsas af hvad lifsvillkoren för unionen fordrade. Sedan vänstern tillvann sig makten har detta, som bekant, icke iakttagits. Och då den norska författningen åt det parti, som behärskar stortingsvalen, förlänar fullkomligt despotisk makt öfver landet och dess regering, är ju lätt att inse hvad detta om än för stunden tillbakaträngda partis unionsfientliga riktning kan hafva att betyda för den skandinaviska enhetstanken.

Man må väl kunna fråga huru länge det norska folket skall kunna finna sin inre självständighetbetryggande tillgodosedd genom en författning, som visar sig tillvarataga folkfriheten blott för så vidt denna göres liktydig med det partiintresse, som för dagen lyckats göra sig gällande vid stortingsvalen. Konstitutionella former, som alla andra europeiska folk utom Greklands och Balkanstaternas funnit för lätta och som i Norge från början försvarats af de små förhållanden, i hvilka ett folk på 800,000 själar kände sig lefva, borde knappast kunna anses tillfredsställande sedan denna folkmängd mer än tredubblats. Man har i Norge begått det felet att identifiera sin frihet, sin självständighet med dess första produkt, grundloven af den 4 november 1814, hvilken man därför ägnat och alltjämt ägnar en rent af afgudisk dyrkan; och häraf har åter blifvit en följd att ehuru den i många afseenden visat sig behöfva ändras för att motsvara de behof, norska folkets nu vunna utveckling förestafvar, står den ändock med sina påtagliga brister kvar i ett majestät, som antagligen för långa tider skall utesluta hvarje möjlighet till dess tidsenliga reformering.

Det torde således allt fortfarande vara klokast att räkna med ett Norge, som i politisk närsynthet kan väpna sig mot unionen med en af inga betänkligheter hejdad maktfullkomlig stortingsmajoritet.

Men under sådana förhållanden må ju knappt synas underligt om i Sverige unionsvännernas missmod växer. Hvilka erfarenheter ha de icke under de senaste årtiondena fått göra? Sedan 1884 års riksrätt faktiskt befäst stortingsmajoritetens suveränitet och gjort hvarje annan grundlagstolkning än dess egen till ett brott, har den hos oss rådande statsrättsliga uppfattningen af unionen blifvit i Norge officiellt tillintetgjord. Äfven unionsaftalet sorterar under stortingsmajoritetens självständiga beslutanderätt och binder icke Norge längreän denna vill; det är i grunden ingenting annat än ett försvarsförbund med Sverige och kan när som helst uppsägas. Hvad är då, frågar man här i allt vidare kretsar, hela den statsförening, vid hvilken vi knutit så många förhoppningar, annat än en skugga, ett gäckeri, från hvilket vi så snart som möjligt böra fullständigt lösgöra oss?

Norska statsministerns förklaring i 1893 års storting att *»unionens utveckling är afveckling»* och att man uppgifver sin rätt, när man underställer den förhandling med en främmande makt, kunde, då den sammanställdes med hans bekanta hotfulla »därefter...», med den samtida regerings- och stortingsstrejken, med nedsättningen af konungens och kronprinsens apanager, med konsulatbeslutet m. m., omöjligen undgå att här i Sverige framkalla en ytterst upprörd stämning. Den gaf sig vid meningsbyten och privata förhandlingar luft i mer eller mindre kraftiga ord, ja till och med i förklaringar det Sverige borde, där så skulle behöfvas, med vapenmakt upprätthålla

unionen, och äfven i pressen gaf sig denna senare mening uttryck. Därmed afsåg man emellertid ingenting annat än att betona sin uppfattning af Sveriges plikt mot sig själf, mot Europa och mot Norge att uppehålla rättstillståndet å den skandinaviska halfön i enlighet med öfverenskomna aftal, och det ägde till uteslutande förutsättning att Norge våldsamt brutit den af dessa fastställda rätten. Uppfattningen af Sveriges plikt i detta stycke var således helt naturlig, förestafvad såsom den var af här rådande åskådningar rörande unionens statsrättsliga art och dess förhållande till den europeiska jämnviktspolitiken. Men den fattades i Norge såsom afseende ett »öfverfall» å broderfolket och med det »öfverfallet» har man sedan dess oupphörligen kört och vändt. De voro dock, såvidt min erfarenhet sträcker sig, ganska få, som ens vid den tiden skulle varit beslutna att våga allt, hellre än att låta unionen brista; de flesta uppfattade de norska händelserna blott såsom nya former för det gamla grälet och lugnade sig med det kända: »kommer tid, kommer råd!» Det är ju ock hoppet härom som bildar grunden för den »status-quo-politik», som den 12 april s. å. proklamerades af gref Lagerbjelke i vår första kammare och sedan dess jämväl uppburits af vår allmänna mening: den är visst icke svag för kostsamma kraftåtgärder! I Norge förstår man nog icke i huru hög grad det urgamla nordmannabruket att »slå på sköldarna» ännu hos oss vidhålles. Man tror där att vapenbraket nödvändigtvis skall följas af vapenbruk; men det är icke så. Sedan man väl åstadkommit ordentligt buller, känner man sig vanligen för stunden nöjd, i det glada hopp att ordens åskor skola tillräckligt rensa luften. Här i landet finnes visserligen icke någon lust för krig vare sig med broderfolket eller med någon annan. Då man, såsom i Norge nyligen skett, spårat »svärdet bakom ryggen» på det Sverige, som den 14 april 1893 frambar riksdagsskrifvelsen i konsulatfrågan, har man därför mycket misstagit sig. Man kunde väl bakom den ryggen tänka sig en i förargelse knuten näfve — men i den näfven fanns sannerligen intet svärd!

Det visade sig ju bäst när till de misslyckade unionskommittéarbetena af åren 1839 och 1865 ännu ett nytt kunde läggas. De nervösa tilldragelserna i 1895 års storting med däraf följande svårighet för konungen att få till stånd någon ministär i Norge, kastade ju allvarliga skuggor framför sig. Man anade väl icke utan skäl såsom nästa steg revolutionära åtgärder; ställningen var i sanning tillräckligt kritisk föratt förklara vår riksdags samma år den 15 maj till konungen aflåtna skrifvelse om nödvändigheten af att skyndsamt genom en fullständig revision aflägsna de anledningar till split och missämja, som lågo i de unionella bestämmelsernas ofullständighet och oklarhet. Hösten samma år åstadkommos vid åtskilliga landstings sammanträden instämmanden häri — och i dessa suppliker ville man på åtskilliga håll se yrkanden om en »tvångsrevision», hvilken skulle, efter önskan af första kammarens storsvenskar, med svärdet genomföras. Hvilken storm reste sig icke emot denna tanke inom pressen! Och huru rent af omöjligt skulle icke dess genomförande varit gent emot stämningen inom andra kammaren, gent emot regeringen och den hos oss ännu icke paralyserade unionskonungen! Att den underlagda tendensen ock måste hafva berott på en bestämd misstydning borde, synes mig, hafva tillräckligen intygats af dess opraktiska beskaffenhet; den, som umgås med planer att öfverfalla en annan, brukar väl icke, om han annars har sitt sunda förnuft, af alla krafter på förhand utbasuna dessa, då han ju därmed måste till det skarpaste motstånd uppkalla alla dem. som finna sig hotade af eller icke dela hans syften. Och frånvaron af alla påstådda krigiska tendenser i dessa meningsyttringar klargjordes ju ock, då unionskommittén af den 13 november 1895 i januari 1898 framlade sitt utlåtande. Hvar fann man väl där något, som antydde ett storsvenskt grepp kring svärdfästet?

Nej, det fanns icke något sådant. Och huru litet det rassel, som spanande öron velat härleda från »ett svärd bakom ryggen» å första kammarens manstarkaste meningsgrupp, verkligen därifrån förskrifvit sig, intygades ock till fullo af det föredrag, en af dess främste män, själf ledamot af unionskommittén, den 5 maj 1898vid Svenska Nationalföreningens sammankomst å stora börssalen i Stockholm höll öfver denna kommittés resultat*Unionskommitténs resultat.* Några betraktelser af *Oscar Alin.* Sthm 1898.. Såsom det hufvudsakligaste häraf anser han vara ådagaläggandet däraf *»att hvilka eftergifter man än i unionens intresse från svensk sida må bjuda, så nekar man å norska sidan att göra till och med sådana medgifvanden, som unionens intresse oundgängligen och uppenbarligen fordrar».* Men han finner vid sådant förhållande ingenting annat vara att göra än att Sverige »bibehåller den ställning det har och låter orubbligt därvid förblifva». »Skulle emellertid, frågar han, af någon anledning denna status-quo-politik icke kunna fullföljas — hvad innebure väl detta? Jo, att man

skulle återgå till de partiella ändringarnas, de ensidiga svenska eftergifternas politik, till genomförandet af det program, som alltifrån unionens stiftelse varit Norges och som består däruti att man dels genom uttrycklig ändring af särskilda bestämmelser, dels genom deras lagstridiga tillämpning efter hand bringar unionens författning i det skick, som Norge 1814 ville, men ej kunde gifva den. Detta program skulle genomföras under strider, hvilka å ömse sidor födde och gödde ett nationalhat, som ännu icke finnes, strider, ur hvilka Norge genom stortingets herravälde öfver Norges konung på längden i alla punkter skulle afgå med segern och under hvilka den makt, hvarmed stortinget kan uppträda gent emot unionskonungen och som redan nu i förhållande till svenska riksdagens är oerhörd, skulle ytterligare vinna i styrka.» Men om Sverige hvarken kan förbättra unionsförfattningen eller ens bevara den i sitt nuvarande skick, »då *måste»,* säger han, »för hvarje svensk man på fullt allvar framträda frågan om unionensvara eller icke vara. *Ty unionen är icke sitt eget mål. Den är blott ett medel till de folks välfärd, som den förenar, och den har närmast blifvit skapad för att vara ett medel till Sveriges välfärd.»*

Härifrån sluter han vidare att om den visar sig icke kunna fylla denna sin uppgift, så har den förlorat sin *raison d'être.* Sveriges heder kräfver ej att uppehålla hvad som blott bringar det skada och nesa. Någon garanti för yttre fred finner han heller icke unionen vara; det lugn vi sedan 1814 njutit, torde mera bero på Finlands och Pommerns skilsmässa från Sverige och Norges från Danmark; och i hvad fall som helst är freden för dyrt köpt, om priset är förlust af vår själfständighet. Då den kris, hvarigenom unionsfrågan en dag skall lösas, bryter öfver oss, tillönskar han därför Sveriges folk förmåga att så begå sig, att historiens dom däröfver må lyda så: »det älskade segern högre än lifvet, men fäderneslandet högre än segern».

Det finnes ju icke här ett spår af tanke på unionens upprätthållande genom svärdsslag. Allt mynnar ut i ett råd om dess fredliga *upplösning.* Också här således: *afveckling!*

Och det rådet har icke spårlöst förklingat. Tvärtom tyckes det hafva bland våra politiske män rätt allvarligt upptagits; särskildt i år vid unionsdebatten i vår riksdags första kammare mötte man den såsom insats i åtskilliga ganska anmärkningsvärda anföranden. Kort tid därefter har ock utkommit en, efter hvad den själf upplyser, redan 1895 i hufvudsak nedskrifven broschyr*Unionen och försvaret.* Af J. B. Stockholm 1903. om *»Unionen och försvaret»,* däruti upplösningstanken helt lugnt uppfattas såsom fullkomligt oundviklig men ock såsom alldeles ofarlig för ej mindre Sveriges än äfven Norges fortsatta oberoende och själfbestånd. Dåtill dess tankegång anslutit sig ett så representativt pressorgan som *Nya Dagligt Allehanda»Skandinaviska halföns framtid.* Unionens vara eller icke vara». — Uppsatser den 6—8 aug. 1903 i tidningens nummer 179—181. och den utan tvifvel i allmänhet delas af de många, hvilka upphört att hoppas något slut på vår långa unionella tvedräkt, skall jag tillåta mig att ägna densamma en af såväl ämnets vikt som motiveringens fullständighet och allvar påkallad uppmärksamhet.

Utgångspunkten för författarens hela framställning är att finna i en stadgad öfvertygelse om unionskonflikternas olöslighet. Redan det sätt, på hvilket föreningen mellan de båda rikena en gäng åvägabragtes, anser han betinga denna i långt ifrån ringa grad; ett konvenansparti »som börjar med slagsmål» får sin fullkomligt naturliga afslutning i en skilsmässa. Självfva nationalmedvetandet fjärmar ock från hvarandra de båda folken. Ju mera utvecklade nationerna bli, desto mera framträda hos dem likasom hos individerna de säregna egenskaper, som skilja dem från andra, och desto mer sträfva de efter oinskränkt frihet för att kunna göra dessa gällande. Intet våld kan kväfva yttringarna af nationalkänslan, af det behof, som hos folk, hvilka känna sig såsom en nation och tala samma språk, kräfver politisk sammanslutning, kräfver oberoende af främmande nationaliteter; men sådan förefinnes icke här. Skulle ock unionskonungen hafva erhållit samma makt i Norge som i Sverige och unionsakten otvetydigt hafva fastslagit gemensamhet i utrikesstyrelsen, hade det norska unionsmissnöjet därmed icke förekommits utan fasthellre blifvit större; ty det gifves intet stillastående när det gäller en nations sträfvande att vinna fullständig oafhängighet från främmande inflytande; missnöjetsformer hade blifvit andra — det hade blifvit enda följden, ty missnöjet själft hade icke dött.

Hvilka medel emot detta, frågar han, skulle väl kunna uttänkas? Ett gemensamt parlament? Men skulle detta väljas i proportion till de båda rikenas folkmängd, skulle ju norrmännen komma i ohjälplig minoritet; och skulle det väljas till lika stort antal från båda länderna, kunde ju lätt inträffa att besluten måste afgöras genom lotteri och medföra rent af absurda konsekvenser. Anordningen af en för båda ländernas representationer ansvarig gemensam utrikesminister vore ock lika omöjlig. Den ena representationen kunde ju gilla, den andra ogilla hans åtgöranden — och huru än konungen ville göra, blefve ju trasslet outredligt. Och för hvilken unionskonung skulle det väl lyckas att vid uppkommande meningsstrider mellan folken kunna tillvinna sig förtroendet af full opartiskhet? Skall han ej komma att anses vare sig mera svensk än norsk eller ock mera norsk än svensk? Och hvilken kung skulle väl vilja utsätta sig för förödmjukelsen att vara representerad af två sändebud, som skulle kunna komma att å hans vägnar göra olika yrkanden hos samma utländska regering?

Envisheten med att här i Sverige hålla på unionen anser han hafva sin vanligaste grund i föreställningen, det unionen voro absolut nödvändig för det gemensamma försvaret, ja, för de båda nationernas fortfarande existens. Den uppfattas såsom liktydig med *freden.* Men den långvariga fred vi åtnjutit kunde, invänder han i likhet med Alin, äfven utan unionen kommit oss till del. Tidsandan under de år, som förflutit sedan Sverige och Norge förenades, har varit gynnsam för de mindre staterna i Europa, för nationalitetsprincipen och för de små folken; blott de små potentater, som stått i vägen för tillämpningen af sagda princip, hafva haft anledning att beklaga sig. Om de skandinaviska folken varit skilda, borde det väl varit lika lätt för dem att reda sig utan union som det varit för folken på den pyreneiska halfön eller för holländare och belgare.

Hela anledningen till det öfverskattande af unionens betydelse som bland oss är gängse, finner han ligga i vår fruktan för det stora ryska rikets eröfringsplaner. Men detta rike har ju icke vidtagit några slags åtgärder att med våld försöka uppnå sitt sannolika önskemål att förvärfva en isfri hamn vid norska kusten? Det har ju heller icke anlagt ens den minsta fästning vid svensk-norska gränsen såsom behöflig stödjepunkt för sina arméer? Det har icke gjort det helt enkelt därför, att dess statsmän förstå hurusom hvarje försök till eröfring åt det hållet skulle möta ett energiskt motstånd från andra stormakters sida. Sin eröfringslust har det i stället vändt mot öster och sydost, sedan det uppgifvit sina planer på Konstantinopel och Balkanhalfön. Novembertraktaten af 1856 visar ju Englands intresse af att ej låta Ryssland utvidga sig å norskt område; och Tyskland kan omöjligen tillåta det utvidga sina gränser vid Östersjön på Sveriges bekostnad, då ju alla veta att ryssarne, när de en gång tagit ett finger, icke nöja sig förr än de fått hela handen. Oberoende af all union skulle ju ock Sverige och Norge, såsom hotade af samma fara, måst sammansluta sig till försvar, därest Ryssland med vapenmakt skulle försökt tillvinna sig någon hamn på norska kusten. Antagandet att ett fristående Norge skulle kunna göra gemensam sak med Ryssland, om detta land råkade i krig med Sverige, tillbakavisas såsom orimligt. Äfven utan unionen skulle nog Sverige stått i lika vänskapligt förhållande till Norge som det under denna tid stått i tillDanmark; något agg mellan du båda folken kan ju ej spåras, alla unionskonflikter till trots.

Och om nu än nationalgirigheten i våra dagar blifvit driffjädern till ett hänsynslöst förfarande från de stora ländernas sida, finner han dock icke de små länderna i Europa beröras däraf. De strider, den väcker, föras egentligen blott i utomeuropeiska intressesfärer. Englands och Tysklands inflytande äro oss en god borgen för att de mera oroliga och eröfringslystna makterna hållas i schack, åtminstone inom vår världsdel. Finlands förryskning innebär heller intet hot mot Sverige; den har framtvungits af nödtvånget att för befästande af den ryska statsbyggnaden strypa friheten i Finland, då det befanns omöjligt att gifva finnarnes rättigheter åt de öfriga undersåtarne. Den hänsynsfullhet, Ryssland iakttager å Balkanhalfön, styrker oantagligheten af någon dess plan att förrycka den naturliga gränsen emellan sitt och svensk-norska området.

Slutligen finner han intet skäl att anse gifvet, det Sverige och Norge alltid och under alla omständigheter skola komma att få fullt sammanfallande intressen gentemot utlandet, då ju likväl verkligt gemensamma intressen måste vara förutsättningen för till och med vanliga statsförbund. Det kan tänkas, att de båda ländernas intressen utan att direkt strida mot hvarandra, dock så pass kunna skilja sig åt, att unionen kan bli besvärlig för den ena eller andra parten. Om krig skulle uppstå mellan Tyskland och Ryssland, blefve nog Sveriges ställning ömtålig, men icke Norges; om krig skulle uppstå mellan Ryssland och England, blefve väl Norges ställning mycket

vansklig, men däremot icke Sveriges. I förra fallet skulle det vara fördelaktigt för Sverige om Norge vore självständigt och, äfven om Sverige indroges i kriget, kunde förblifva neutralt; ty idetta fall kunde Sverige fylla sina behof af utländska varor genom införsel öfver Norge. Och i senare fallet borde väl icke vara underligt om norrmännen skulle fordra att deras utrikesangelägenheter sköttes från Kristiania och icke från Stockholm.

Då de underhandlingar, som af medlemmar från bägge ländernas regeringar bedrifvits både med energi och ömsesidig önskan att komma öfverens, dock tydligen visa att någon enighet i den afgörande frågan icke kan uppnås, gäller nu framför allt att med mera rättvisa och fördomsfrihet än hittills bedöma de båda folkens ställning till hvarandra; blott så undvikes att den utan kärlek ingångna föreningen före sin upplösning föder hat. I det syftet är det, han framlägger sina uttalanden i frågan; och han gör det desto hellre som dess fredliga lösning säkerligen bättre befordras genom öppna uttalanden äfven i afseende å dess mest ömtåliga punkter än genom ängsliga försök att dölja eller kringgå dem.

Intrycket af den härmed slutförda argumentationen är ju tröstlöst. Hvad talaren i svenska nationalföreningen den 5 maj 1898 ännu såg blott såsom en framtida eventualitet, fattas här såsom en uppgift, snart sagdt, för dagen. Den afklädes alla risker och föreställes oss icke blott såsom en åtgärd för undvikande af all ofred med Norge utan ock såsom en alldeles oundviklig nödvändighet.

Hur lockande bör icke denna väg ock förekomma svenska folket? Dess ringa förråd af politiskt intresse har ju redan länge till en tröttande grad tagits i anspråk af denna norska fråga, som, såsom man sagt, fått en obehaglig bismak af »kroggräl och torggruff»; skulle det då icke med verklig tillfredsställelse anlita en påpekad utväg att undkomma dess fortsättande under hvem vet huru många år? Ty hvad som redan varatmer än ett par mansåldrar bör ju lätt kunna räcka ännu några till, helst då man är viss att norska vänstern, om än för ögonblicket paralyserad, ändå aldrig skall släppa det öfvertag, dess forcerade nationalism skall veta bereda densamma.

För den, som är trött vid kif, ter sig ju utsikten att vinna sämja och ro ganska tilldragande; och för den, som af sin uttröttade vederpart tillbjudes hvad han innerst önskar, måste ju allt tala för snabb och tillmötesgående uppgörelse. Så skulle sämjan mellan de båda så länge tvistande parterna ändtligen kunna bli återställd. De skulle, sedan de tillsammans afdagatagit den, som vållat dem så stor oro, så mycket besvär, öfver dennes, öfver den skandinaviska enhetstankens graf räcka hvarandra handen. Och så skulle allt vara väl beställdt. Blott skalder och utopister skulle klaga. Men det betydde ingenting.

Och dock påstår en gammal låt att »den aldrig får vänta ro, som öfver slaget offers graf bygger upp sitt bo». Den döde går så lätt igen. Han vill ha sitt för sig och tål ej inkräktare.

Men det är ju bara vidskepelse.

Och dock — finnes det icke anledning för våra båda folk att väl besinna sig förr än de, för att få skilja sig i allt annat, förena sig om att taga tillbaka det steg, de en gång togo för att bereda den skandinaviska enhetstanken realitet?

*

VI.

Motskäl.

Att vara reaktionär anses i allmänhet föga rekommenderande. Särskildt i det fria, demokratiska Norge borde reaktionen knappast kunna stå högt i kurs. Den gör det väl heller icke — utom i ett fall: då det gäller våra skandinaviska sträfvanden.

Hvad betydde väl den lösen, vi under senare år så ofta hört ljuda väster om Kölen, den, som manade Norge att taga sin sak »i egna händer»? Hvad annat än en reaktion mot enhetstanken, ett instämmande i den ofvan anförda

förklaringen, att den som förhandlar, uppgifver sin rätt?

Då norska regeringen ingick på att rörande konsulatfrågan förhandla med den svenska, frångick den således den rent fientliga ståndpunkt, på hvilken man blott anlitar bältesspännarnes förhandlingsmetod. Frågan gällde ej huru långt vederparten tålde kallt järn, utan i hvilken mån ett tillmötesgående mellan de förhandlande kunde åvägabringas.

Formellt sedt var ju detta uppmuntrande, ja, lyckligt, då det ju innebar ett afbräck för de reaktionäre. Men då förhandlingarna afsågo ett utskiftande af vårt konsulatväsende, stod ju deras syfte i strid med hvad vårt enhetsarbete ansåg såsom riktigt och godt och kunde därför omöjligen påräkna unionsvännernas sympati eller gillande. I sak tjänade de reaktionen. Alla veta ju att det norska krafvet på egna konsuler icke uppburits af ett enigt kommersiellt intresse; det har lånat kraft af sär-självständighetsbegäret och är ett utslag mindre af norskt näringsintresse än af ett formelltsvärmeri för Norges juridiska rätt, därför unionsintresset borde gifva vika.

Framdrifvandet af denna Norges rätt kräfves för bäfdandet af Norges värdighet. Hvad denna värdighets-känsla betyder för både den enskilde och hela folk, veta vi ju alla; för att få den äfven i rena bagateller tillgodosedd hafva ju ej sällan de hårdaste strider utkämpats. Ju mindre man hunnit mogna, desto känsligare brukade man ock vara för tillgodonjutandet af den »rätt», som visar att man »är lika god som andra» och ej behöfver »tåla förnärmelser». Men den stämningen förgår med åren. Den mogne mannens värdighetskänsla förestafvar honom ett alldeles motsatt handlingssätt. Och dock skulle hvarje hopp härom i våra norska mellanhafvanden vara oss betaget, då nämligen, såsom författaren till »unionen och försvaret» påstår, nationernas säregenheter blott allt mera framträda ju högre utreckling de vinna och vi således aldrig skola kunna vänta någon ändring i de kraf, Norge för sin värdighets skull finner sig böra uppställa och häfda.

Skulle det verkligen vara så? Innebära våra »säregenheter» ett i stadig tillväxt stadt oundvikligt öde, inför hvilket enhetstanken måste tyna bort och dö?

Nej, det är icke så. Vår egen likasom andra kulturfolks erfarenhet talar däremot. Den enskildes likasom folkens verkliga utveckling betyder just ett bortarbetande af de små dragen i karaktären, betyder just en djupare, en klarare själfkännedom, som vet att strama åt tyglarna för en småaktig själfkänsla, att mera etiskt riktigt än förr uppdraga gränserna för det egna jagets värdighets-kraf. Därpå beror hvarje tillväxt i humanitet; med den kunna nog förlikas de typiska egenheter, som utmärka och bilda individualiteter, men icke gärna »säregenheter», som egentligen ingenting annat äro än fel,r o

5o

hvilka förekomma hos alla, och jämväl lios alla böra utgöra föremål för bortarbetande, sådana just, som en ömtålig själfkänsla, en själfförtjusning, som bos folken yttrar sig såsom nationalfåfänga, en benägenhet att för vinnandet af små egna mål hänsynslöst frånse dem, som vilja främja ett gemensamt bästa. Om sådana drag förefinnas hos en enskild, erkännes han icke såsom lyckligt utvecklad; hans uppfostran säges med allt skäl hafva lämnat mycket öfrigt att önska. Alldeles samma dom måste drabba det folk, hos hvilket likartade drag förekomma. För båda gäller plikten att bortarbeta dem. I den mån detta sker förädlas karaktären, lyftes personligheten. Folkens historia visar oss ock huru detta deras bildningsarbete pågått och pågår, och huru den store Folkuppfostraren därvid aldrig saknat medel att för uppnåendet af sina världsutvecklande syften fullfölja det tidehvarfven igenom.

Vår egen uppfostringshistoria har varit lång. Tidigt myndiga hafva vi bortåt ett halft tusen år själfständigt förvaltat vårt anförtrodda gods och oss förelagda uppgifter; hvilka fel hafva vi icke därunder otaliga gånger begått, huru oförståndigt uppskattat vår »rätt», vår »värdighet» och huru illa äfven i öfrigt motsvarat de kraf, vi bort ställa på oss! Men å andra sidan: huru hafva vi ändock icke visat vårt vidgående af plikten att tjäna äfven andra än oss själfva, att ända till blods offra oss för höga uppgifter och att där vi trott på vår sak, oryggligt härda ut till det yttersta! Därför är det, vi ock hafva befunnits dugliga att lefva kvar såsom ett oberoende folk, och därför har ock vår folkkaraktär vunnit en verkligt luttrad utveckling. Men säger oss icke vår erfarenhet huru noga

vi måste hålla vakt för att hindra dagens mångahanda ogräs att växa upp ochkväfva det hvete, som satts, slagit rot ooli växt till under forna luttrande tider?

Nåväl, 0111 det nu är så — huru otåliga måste vi icke erkänna oss vara, då vi efter nittio års bidan mot vårt broderfolk rikta något vårt ultimatum? Nittio år — hvad betyder den tiden, noga taget, i ett helt folks lif? Väl är norska folket gammalt, i grunden lika gammalt som det svenska; men huru olika har icke dess fostran varit emot vår? Det trotsiga mod, det äfventyrslystna sinne, som i dess forntida dagar uppbar den norska folkkaraktären, gaf sig ju då uttryck i en självständig-hetsdrift, som väpnade landskap mot landskap, släkt mot släkt, och slöt med att, sedan dess ädlaste blod uttömts, göra folket så kraftlöst, att det i sin tid utan motstånd fogade sig i ödet att såsom en blott »provins*, släkte efter släkte, lefva under danskt förmynderskap. Och då det ändtligen vaknade till besinning, fann att det, mot fördelen af att hafva under århundraden fått njuta en i det hela ostörd frid och god rolighet, skänkt bort sin förstfödslorätt, sin ärfda plats bland folken — livem undrar, att det då med hela sin återvunna spänstighet, sitt pånyttfödda mod, reste sig till strid i all synnerhet för sin självständighet, sitt fulla oberoende, till strid mot allt, som bar tycke af det provinsmärke, under hvars söfvande inflytelse de lämnat sina nationella utvecklingsmöjligheter sä länge därhän?

Det är med denna känsla vi hafva att räkna. Den behöfver alls icke vara liktydig med något slags monomani, något outrotligt lynnesdrag. öfver hvilket den fria wljan icke råder; den behöfver blott sin tid, innan den förmår vinna nödig jämnvikt. Och 0111 vi än i många dess uttryck förnimma en biklang af bitterhet — kan icke den äga sin natuiliga förklaring i den stämning som väl ganska lätt framkallas vid jämförelser mellande olika öden, brödrafolken haft, den eftersatta plats, med hvilken Norge så länge fått nöja sig? Med hvilka stora anlag har ej dess folk från början varit begåfvadt

— och är det väl underligt om dessa i sin nya rika utveckling icke genast förmå att frigöra sig från en ensidig nationalistisk uppfattning af sina politiska uppgifter? Norska folket har ännu ej hunnit under sin självförvaltning göra så mänga rön, så många djupgående och bjudande erfarenheter, att vi därå må billigt-vis kunna bygga krafvet å den mogenhet, för hvars uppnående vi sannerligen självva behöft vida mer än nittio år. Men det är i färd med att göra dem. Af hvilken stöt genombäfvades det icke nyss vid ryktet om de underhandlingar Finnmarkens fiskare skulle hafva in-ledt med den ryska grannen? Man har o!ta lekt i Norge med den elden — men icke förr än nu förstod man rätt huru farlig saken var. Och om det är en sanning att man ofta kan af små tilldragelser hämta djupa lärdomar, må man väl våga hoppas att vårt broderfolk icke skall behöfva invänta erfarenheter af svårare slag för att lära sig afläsa missvisningen af den kompass, som hittills allt för länge fått bestämma dess politiska kurs. Nog skall utan tvifvel den dag komma, då ingen fruktan för Norges självständighet skall förmå dess folk att på något sätt lyfta sin hand mot den sk an d in avi ska enh etstanken.

Det har varit mig ett verkligt tvång att åter och omigen fästa uppmärksamheten vid de folkpsykologiska drag, som ingå i väfnaden af våra unionella tvister och förutan hvilka dessa icke kunna rätteligen bedömas. De dragen förklara mycket. Men det är mig omöjligt att med upplösningsvännerna i dem se en unionens dödsorsak. Jag är viss att när den yngre brodern finner sig hafva vunnit tillräcklig utveckling, skall hanock hafva vuxit frän du känslor, som un gäng drefvo

honom att draga sig frän sin af dem sä djupt sårade

äldre bror; de bäda skola en gäng med ömsesidig glädje äter sammansluta sig. Norge liar ännu icke arbetat sig helt igenom sin ungdoms Sturm- und Drang-period; men det skall cn dag hafva gjort det, och dä stundar för de förenade rikena det länge väntade klang-och jubelåret.

Ingen otålighet således under väntetiden. Må vi fasthellre rikta blicken på vår egen historia under de senaste 90 åren; den bör stämma oss till en blid kritik mot broderfolket. De hafva under denna tid mud mycken ifver arbetat för tillgodoseendet af sitt lands ekonomiska utveckling och dessutom förvärfvat sig allmänt erkännande för sitt lysande deltagande i arbetet för världskulturens främjande; de hafva i dessa al-seenden lefvat ett mycket rikt lif. På det rent politiska området hafva de helt varit upptagna med inre partistrider och kif med oss, därunder de hittills vunnit hvad de velat vinna. Äfven här således framgångsrika och på sitt sätt nationellt lyftande

sträfvanden! Också vi hafva på det ekonomiska området under ifrågavarande tid vunnit vackra segrar, under det vi jämväl å den

andliga odlingens fält llitigt både sått och skördat; på

det politiska området hafva vi genomfört vår representationsförändring och sedan med mycken möda lyckats fullfölja några konsekvenser däraf i fråga om vår beskattning och vårt försvar. Men måste vi ändå icke själfva erkänna, att denna tid i fråga 0111 de högre nationella lifsuppgifterna i det hela för oss varit en tid af dukadans, därunder vi i det längsta sökt stöd för våra förhoppningar om en fortsatt tillvaro såsom ett oberoende folk icke genom egen högsinnad kraftutveckling utan i slappa fantasier 0111 värt oundvikliga öde,eller i ett ömkligt hopp om en evig neutralitet, som skulle tillåta oss att »leben und leben lassen» utan att vidare behöfva kämpa för de eviga idéer, hvilkas genomförande är liktydig med världsutvecklingen? Huru långt hade vi kommit, om vi ändå icke ägt det fädernearf af visserligen dyrköpta men ock ovärderliga erfarenheter, som under tidernas lopp fostrat vårt folk och gjort det till hvad det är? Om än för allt för många ibland oss Sveriges historia icke är någonting annat än en läxbok, hvars namn och årtal läras och glömmas, bildar den dock för vårt folk i gemen en aldrig sinande kraftkälla, ur hvars rika flöden vårt nationella lif, äfven utan att vi rätt veta det, drager till sig ny must och ny väckelse. Hafva vi icke just nu erfarit det? Men vårt norska broderfolk är i detta stycke icke lika begunstigadt som vi. Våra kraf på dem måste härtill taga hänsyn. *De* måste ju göra sin uppfostran från början äfven de, så att säga, på egen hand; de måste själfva lefva sig till sina fostrande erfarenheter — men därför kräfves tid.

Jag vill icke till skärskådan upptaga den anförde upplösningsvännens öfvertygelse om det ogrundade i våra farhågor för ryska rikets eröfringsplaner. Med hänvisning till hvad jag ur skriften om *»Sverige och dess grannar»* redan anfört, tillåter jag mig blott hänvisa till detta synnerligen intressanta arbete i dess helhet; det rör sig med en bevisföring, som saknar hvarje drag af kannstöperi. Men äfven med fara att mina invändningar må kunna förses med detta ledsamma fabriksmärke anser jag mig böra erinra om svagheten af en argumentation, som från Rysslands underlåtenhet att hafva anlagt fästningar vid svensk-norska gränsen sluter till dess mot oss fredliga planer. Sedan finska järnvägssystemet, på sätt redan beslutats,blifvit sammanbundet med det ryska och banan till Torneå inom kort färdigbyggts, torde allt hvad som från rysk sida behöfver göras för att förbereda ett anfall mot skandinaviska halfön från denna sida vara fullbordadt. Det i allmänhet långt ifrån svenskvänliga Finland har utrymme tillräckligt för att hysa de trupper, hvilka Ryssland för ändamålet skall finna sig behöfva använda; och det anser sig kanske föga riskera genom att icke företaga något fästningsbvggande vid vår folkfattiga gräns. Underligt nog är emellertid att jämföra hvad den ärade broschyrförfattaren anför rörande den trygghet, Englands och Tysklands intressen skulle medföra för oss gentemot Ryssland, med de åsikter i samma ämne, den ryske författaren till förut berörda *»politiska reflexioner»* i fjol våras delgaf oss. Han underkänner hvarje möjlighet för någon allians mellan oss och Tyskland. Den traditionella tysk-ryska vänskapen anser han bestämdt tala emot hvarje väpnad intervention från Tysklands sida och han finner förhållandena alldeles för farliga för Tyskland för att det skulle vilja för vår skull riskera ett krig. Hvad England beträffar tror han väl att dess flotta skulle få hjälpa vår att afvisa hvarje rysk landstigning å våra kuster; men detta skulle icke kunna hindra en rysk invasionshär att sätta sig i besittning af öfversta Norrland och norska Finnmarken, och de områdena skulle vi sedan aldrig ens i lyckligaste fall återfå. Sedan England väl slutit fred med Ryssland, skulle dock det för oss fruktansvärdaste komma: vedergällningens stund, en för oss hopplös, förvirrad kamp, »hekatomber af lik, dagar färgade af blod, nätter belysta af eld». — Åsikterna äro, som man ser, icke alldeles desamma. Den ryske politikern ser våra framtidsutsikter ej fullt så idylliska som den svenske.Både riktigast och försiktigast torde vara att ej för mycket lita på *vår* uppfattning af vare sig Tysklands eller Englands intressen; i dem kunna insatser göra sig gällande, om hvilka vi ingenting för närvarande veta, men hvilka i det afgörande ögonblicket kunna vara mäktiga nog att till och med döda den stamkänsla, som *borde* sinsemellan förbinda alla de germanska folken. Och härvid kunna just utomeuropeiska förhållanden på det kraftigaste spela in. Eller behöfves för att styrka detta mer än en erinran om förhållandena under senaste boerkriget? Det har ju berättats oss, att en betydande rysk militär därunder manat sitt lands regering att ofördröjligen angripa och sätta sig i besittning af den skandinaviska halfön, enär England under

kriget med boerna omöjligen skulle vara i stånd att understödja oss. Kunna vi för oss dölja det sannolika i denna hans tankegång? Och kunna vi vara säkra att hvad som nu hindrade den åtgärd, han tillrådde, äfven framdeles vid liknande tillfällen skall vara för handen och mäkta förekomma den?

Men förunderligast af allt i upplösningsvännernas tankegång förefaller mig den fullkomliga frånvaron af någon hjärtekänsla för den skandinaviska enhetstanken. I en tid då befryndade folk, vida starkare än vi, för att vinna ökad styrka och vidgade utvecklingsmöjligheter frivilligt sammansluta sig, skulle vi frivilligt upplösa det band, som redan binder oss samman, och detta för att vinna — hvad? Ökad själfständighet! Men en ökad själfständighet, som icke på samma gång innebär ökad styrka, ökad betydelse och trygghet — hvad är den värd? Det går nog lätt att i föreställningen rita ut fördelar af ena eller andra slaget, så som i den anförda skriften ganska talangfullt gjorts; men hvad betyda alla dessa föreställningar mot detbetänkliga faktum att två enade folk söndrat sig, att två folk af samma stam med kallt blod sprängt en förening, som stärkt deras kraft och som bort genom en allt närmare sammanslutning allt mera öka den? Hvad skulle icke en sådan, gärning innebära?

Det betyder för oss föga att Spanien och Portugal finna sig kunna lefva utan unionell sammanslutning; däraf vitsordas ju blott att man på deras halfö ej lefver under samma förhållanden som vi å vår, att man där icke har anledning t. ex. befara en maktlysten grannes planer på utvidgning af sitt område just åt deras håll och att man därför heller icke funnit sig för vinnande af ökad motståndskraft behöfva med hvarandra sammansluta sig. Men om motsatta förhållandet ägt rum; om de båda staterna till granne haft icke en fransk republik utan ett halfasiatiskt världsrike, hvars autokratiska styrelse genom sekler vidhållit sitt oaflåtliga utvidgningsbegär, och om de för att, hvad dem anginge, kunna hålla detta stången, sammanslutit sig i en union — hvad skulle vi då sagt, om de under i öfrigt oförändrade yttre förhållanden och utan blick för dem, blott i följd af tvister om inbördes kompetens och uppkonstruerade behof beslöte upplösa sin förening? Huru skulle vi bedömt deras försök att försvara en sådan åtgärd medelst bortförklarande af de anledningar till farhågor, hvilka en gång föranledde föreningen? Jag vågar påstå att vår dom öfver dem skulle blifva ganska sträng och att vi, om olyckan en dag drabbade dem, skulle öfver deras fallna stoft uttala vårt: »ligge ogildt!»

Klokast torde vara att icke med för stor bestämdhet tala om Rysslands frånträdande af sina planer på Turkiet och dess »hänsynsfulla» politik på Balkanhalfön; den ryska politiken har alltid visat sig kunna vänta — menock att kunna i det rätta ögonblicket med kraft slå till. Skäl för den ombytta politiken skola aldrig saknas. Huru lifligt minnes jag icke de debatter jag som ung student på utländsk botten för snart fyrtio år sedan förde med en framstående finsk patriot, som ville förmå mig att tro på tryggheten af Finlands konstitutionella ställning; jag förnekade den all trygghet såsom beroende blott på en själfhärskares godtfinnande och åberopade historiska, särskildt polska erfarenheter för att styrka dettas växlingar. »Men *skälet!»* utbrast han. »Det skall ju aldrig finnas något *skäl* att så behandla vårt lojala finska folk!» Han fick gå i grafven, lycklig i sin tro på omöjligheten af skäl för det antagande, jag förfäktat; jag däremot har fått lefva länge nog för att se min misstro sannad. Och blott med inre beklämning tar jag del af likartade försök att göra oss döfva för erfarenhetens Cassandraröster.

Men jag skall för stunden lämna detta därhän. Jag skall medgifva att Europas storpolitik må kunna arta sig så lyckligt för oss att vi icke behöfva bereda oss på något anfall österifrån; hvarje anledning att af sådan orsak vidhålla vår union må således befinnas onödig.

Nå, ropar man — därmed äro vi ju färdiga med frågan!

Nej, vi äro det *icke.*

Ty den skandinaviska enhetstanken är i sanning icke blott en *politisk* tanke, den är därjämte en *ekonomisk* och en *etisk.*

Skulle den ock såsom politisk hafva förlorat i betydelse, kan dock omöjligen förnekas att den såsom ekonomisk tätnat och tillväxt. Samma företeelse som i våra dagar låter handtverket kämpa en allt svårare kamp mot storindustrien och gör den mindreaffärsmannens täflan med den större, med storkapitalet och dess sammanslutningar, allt hopplösare, gör sig ock gällande i den mellanfolkliga konkurrensen. Äfven för de små

folken ställa sig utsikterna i dessa afseenden mycket allvarsamma. De behöfva sammansluta sig för att så öka sina kapitaltillgångar; att isolera sig från och efter bästa förmåga bekämpa hvarandra är äfven på detta område ett undergräfningsarbete, som måste påskynda en ömsesidig ruin. Blott vanlig klokhet är af nöden för att här kunna upptäcka den väg, som leder till räddning: den är alltid densamma, alltid sammanslutningens, föreningens, den, som genom de små krafternas sammanförande höjer deras betydelse och makt.

Nåväl: har ej denna regel tillämpning äfven för hvad angår den skandinaviska halföns båda folk?

Den har det.

Vår mellanrikslag bar i sin mån vittne härom. När svenska riksdagen begärde dess uppsägande gjorde den detta, icke för att afskaffa hvarje sådan utan för att få till stånd en annan och bättre, hvilken ej som den förra skulle gifva anledning till oaflåtliga tvister och anklagelser. Vi hade ju ej råd att äfven här ständigt nöta på unionsbandet. Men vår afsikt vanns icke. Vi blefvo nog af med den gamla, men vi fingo icke någon ny i stället.

Så visade sig äfven på detta område en bristande insikt i vårt broderrike om enhetstankens betydelse. Äfven här bär man hellre förluster än man vidkännes någon inskränkning i sin själfständighet. Den skall uppväga allt.

Jag såg en gång en ung man stå ytterst vid randen af en terrass, nedom hvilken en rad barrträd växte. Han stod med ryggen vänd mot dessa. »Stig icke ettsteg tillbaka!» ropade jag; »då faller ni!» — »Får jag icke göra *som jag vill!»* svarade han; tog så ett steg tillbaka och störtade ned. Där låg han, oförmögen att själf hjälpa sig upp, sönderrifven, mörbultad och blodig. Men han hade visat sin själfständighet. Detta gjorde honom kanske nöjd.

Bör ändå icke själfständighetsdriften lära sig respektera den gräns, som skiljer det sublima från det löjliga? Och äger man under alla förhållanden *rätt* att låta sitt handlingssätt bestämmas af en inre faktor, hvars sedliga halt ju i grunden kan vara ganska tvetydig?

Ty, jag upprepar det, — det finnes ock en *etisk* synpunkt, från hvilken unionens vara eller icke vara måste bedömas. Eller tvingar sig ej på oss den frågan: skulle vi verkligen kunna, i namn af våra stridiga själfständighetskraf, upplösa unionen mellan de förenade rikena, utan att vi därmed kränkte en oss etiskt förbindande lag?

Vore det skandinaviska folksamvetet rätt vaket skulle aldrig mer än ett svar kunna gifvas å denna fråga. Det gäller dock i grunden förhållandet mellan bröder, som fostrats i samma stamhem, som tala samma språk och äga samma seder, som hafva sig anförtrodt samma kulturarbete och som bekänna samma tro. Allt detta skulle icke förmå dem att hålla samman i trofast endräkt? Deras lif skulle alltjämt utan straffande påföljder få fortlöpa under inbördes tvister? Vid gränsen mellan bådas ägolotter bygger den ene, som dock, etiskt intresserad, ifrar för skiljedomstraktater och världsfred, kanonbestyckade fästen för att såmedelst sätta sig i stånd att desto kraftigare, då hans själfkänsla så fordrar, taga upp med den andre en strid på lif och död, för hvilken han blott spanar efter rätta ögonblicket. Hvarför? Därför att denne andre med hotfull uppsynåberopar vissa aftal, hvilka han förmenar begränsa den yngres rätt att i allt göra som honom lyster. Bevisar då ej detta en brist af sorgligaste slag? Är det ej tydligt att »brödrakärleken förkolnat»? Och skulle väl en osämja, som, då den förekommer emellan två enskilda personligheter, ovillkorligen måste bedömas såsom etiskt oförsvarlig, såsom bedröflig och i behof af skyndsam och grundlig rättelse, därest den ej skall draga öfver sig den tuktan, all rättfärdighet kräfver, — skulle den vara likgiltig och från etisk synpunkt ostrafflig, då den förekommer mellan tvenne brödrafolk?

Våra fredsvänner åtminstone böra väl medgifva att ett sådant inbördes förhållande äfven i detta fall är beklagligt och tadelvärdt. Men, säger man, därför böra bröderna skiljas. Sedan skola de bli de bästa vänner.

Så tillgodoser man dock åtminstone icke den kristna etikens kraf. Den kräfver af de stridande *sinnesändring,* och den gör rätt däri. Ty utan en sådan finnes ingen säkerhet för den där kommande vänskapen; jag finner intet skäl att tro på det ofta upprepade talet om det fjällfasta försvarsförbund, som skulle aflösa unionen och om det orimliga uti antagandet att ett själfständigt Norge någonsin skulle vid blifvande konflikter mellan Sverige och någon annan makt stå på annan sida än Sveriges. Detta vet ingen nu. Historien däremot vet att förtälja om

självständiga folk, som under yttre tryck nödgats lämna sin formella självbestämmelserätt alldeles i sticket och göra hvad mäktigare viljor förestafvat, äfven där detta stridt mot deras innersta både önskan och intresse. Härom borde man åtminstone i Sverige icke behöfva erinra. Heller icke om det förhållandet att de där mäktiga viljorna känna hemliga vägar, på hvilka de förmå inlocka såväl ledande män som rådande partier till och med så långt, att dei dem äga lydiga organ för utförande af sina önskemål, hvilka lätt kunna företes i det bestickande ljuset af att främja både enskild och allmän fördel och således, i trots af allt, vara att uppfatta såsom verkligt patriotiska. Minst rimlig förefaller mig tilltron till det där oryggliga försvarsförbundet i den politikers mun, som i samma ögonblick talar om och styrker det påståendet att Sverige och Norge alldeles icke behöfva äga gemensamma intressen utan att tvärtom dessa kunna gestalta sig ganska olika för de båda länderna. Om så är, blir utsikten för den gemensamma försvarspolitiken ju ganska klen. Ty en hvar vet mer än väl att de politiska kombinationer, som kunna uppstå och visa sig nog kraftiga att leda till väpnade konflikter, vanligen i allra högsta grad äro beroende af mer eller mindre mäktiga intressen. Där icke dessa äro gemensamma torde sällan vara att hoppas på någon gemensam aktion.

Skall något hopp finnas för en sådan, äfven där intressena ej sammanfalla, måste förutsättningen därför vara att finna just i en brödrakärlek, som känner och erkänner sin etiskt förbindande plikt. Men finnes en sådan mellan våra folk eller kan en sådan väckas, så vore ju i hög grad absurdt att upplösa det band, som just vill i yttre afseende bära vittne om detta inre förhållande.

Vid en tid, då man både i Norge och här synes vilja uppoffra unionen och därmed ock för en oberäknelig framtid den skandinaviska enhetstanken, är det emellertid verkligt gripande att finna den hafva vunnit huld och skydd hos de nordiska folkens söner och döttrar i Nordamerikas förenta stater. »Norges bedste Værn og Fæste», förklarar därifrån en norrman, är efter dessas mening »fred och ett godt förhållande tillSverige». »Faran i öster» är icke Sverige, mena norsk-amerikanerna; deras förnämsta tidningar intyga enstämmigt det goda förhållande, som råder mellan svenskar och norrmän i Amerika, och båda parternas varma önskan om en vänskaplig uppgörelse mellan broderfolken. Den i Chicago utkommande tidningen »Skandinavien», som tyckes med rätta bära detta vackra namn, skrifver bland annat: »De nordiska folken i Amerika lefva som grannar och medborgare under samma flagga. Under trycket från alla håll af andra folk ha de upptäckt hur mycket det är som förenar dem och huru litet som skiljer dem. Detta har medfört ömsesidig aktning och stark tro på samling och obrottsligt broderskap i Norden»Dr A. Daae i ett Amerikabref i Aftenposten; anfördt i *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning* för den 11 aug. 1903..

Borde det då icke för oss vara en hederssak att icke låta denna deras goda tilltro till oss komma på skam!

*

VII.

Hvarom böra vi förhandla?

»Hvad», skref *Henrik Wergeland* i sitt folkeblad den 8 november 1831, — »hvad om den gothiske nation, Norges, Sverrigs, Danmarks, dannede et politiskt forbund, hvert med sin selvstændige, egne frie forfatning, men under eet fælles representativt bestyr, een fælles representation i udlandet, aldeles efter den Sverige». »Faran i öster» är icke Sverige, mena norsk-amerikanerna; deras förnämsta tidningar intyga enstämmigt det goda förhållande, som råder mellan svenskar och norrmän i Amerika, och båda parternas varma önskan om en vänskaplig uppgörelse mellan broderfolken. Den i Chicago utkommande tidningen »Skandinavien», som tyckes med rätta bära detta vackra namn, skrifver bland annat: »De nordiska folken i Amerika lefva som grannar och medborgare under samma flagga. Under trycket från alla håll af andra folk ha de upptäckt hur mycket det är som förenar dem och huru litet som skiljer dem. Detta har medfört ömsesidig aktning och stark tro på samling och

obrottsligt broderskap i Norden»Dr A. Daae i ett Amerikabref i Aftenposten; anfördt i *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning* för den 11 aug. 1903..

Borde det då icke för oss vara en hederssak att icke låta denna deras goda tilltro till oss komma på skam!

*

VII.

Hvarom böra vi förhandla?

»Hvad», skref *Henrik Wergeland* i sitt folkeblad den 8 november 1831, — »hvad om den gothiske nation, Norges, Sverrigs, Danmarks, dannede et politiskt forbund, hvert med sin selvstændige, egne frie forfatning, men under eet fælles representativt bestyr, een fælles representation i udlandet, aldeles efter dennordamerikanske statsindretning? Da var Nordens, Nordsøens, Østersøens dronning kejset»*Skandinavismen,* historiskt fremstillet af Julius Clausen, Kphn 1900, p. 36..

Det var den skandinaviska enhetstanken, som sålunda bröt sig fram i den norske skaldens inre och målade en tilltalande framtidsdröm. Den förmådde dock icke fängsla hans landsmäns sinnen. Länge upptog den heller icke honom själf. Sträfvandet för den egna nationella småsjälfständigheten dref hvarje större tanke på flykten.

Men att den dock, trots allt, hos en och annan förmådde lefva kvar och göra sig kraftigt gällande fick ju ett egendomligt, ja, ett rörande bevis i den skrift, en man af folket, landtmannen *L. Westrem* i Sogn af Bergens stift år 1860 utsände under titeln: *»Det unge Skandinavia eller enhedsskandinavismen praktisk»;* en inbjudan »til alle Skandinavias enhedsvenner i Norge, Sverrige og Danmark om at slutte sig sammen i selskaber till gennemførelse af Enhedsskandinavismen, eller sammensmeltningen af de trende lande til et fælles Kongerige Skandinavia og en fælles nationalitet af Skandinaver.» Vid tal om huru han tänker sig detta mål skola kunna nås, betonar han att dessa enhetsvänner framför allt borde arbeta för gemensamma intressen å materiell väg, därför vägen borde gå genom att ena de bildade klasserna i alla tre länderna med dessa intressen, så t. ex. att enhvar som vore utexaminerad vid något af de skandinaviska universiteten därmed ock vunne kompetens till ämbetsbefattningar inom alla tre länderna; vidare för gemensamt försvarsväsen och, när grundlagarna någorlunda i de tre länderna gjorts hvarandra lika, för gemensamt parlament eller riksdag, gemensam regering och gemensamrepresentation i utlandet; samt slutligen ock för gemensamt skattesystem och gemensam »borgerret». Han stiftar själf ett sällskap med syfte att arbeta för förverkligandet af detta program och han utger 1861 och 1865 ännu ett par skrifter, däri han vidare utvecklar sitt skandinaviska helstatsideal. Norge är honom emellertid »den værste antiskandinaviske rede» i dess »politiska ofördragsamhet och opraktiskhet». Ehuru skandinaverna äga långt mera gemensam nationalitet än exempelvis italienarna, äro de dock icke nog vakna häröfver, och det synes honom vara nödvändigt att knäcka »selvstændighedsfordommen og den uforstandige snak om ligestilling, da skandinavismen netop går ud på at udslette ethvert spor af småstatsvæsen». Men hur ideal och konsekvent tänkt, säger Clausen i sitt anförda arbete, den Westremska enhetsskandinavismen kunde vara — praktisk och lämpad att bilda grundval för en närmare framtids förhandlingar var den icke.

Nej, erfarenheten har ju visat detta nog och mer än nog. Men i alla fall har denne enkle norske odalman med sina i många stycken naiva och af de fleste ringaktade tankar ändock klart anvisat skandinavismens yttersta mål och en gång för alla fastslagit den stora enhetsfråga, för hvars slutliga förverkligande de nordiska folken alltid borde vara beredda ej blott att inbördes förhandla utan ock att i rätta stunden gemensamt handla.

Det dröjde emellertid ej länge förrän denne Westrems tankar i en viss utomordentligt viktig punkt återljödo från ett helt annat håll än hvad han förmodligen själf väntat. Intet sällskap lystrade till hans maningar; men då svenska riksdagens skrifvelse af den 2 april 1860 rörande den då skarpt omstridda ståthållarefrågan den 9 april

följande året inför konungen i sammansattsvenskt och norskt statsråd föredrogs af dåvarande justitiestatsministern, friherre *Louis de Geer,* ansåg sig denne, som samtidigt fann sig böra föredraga den första unionskommitténs d. 4 nov. 1844 afgifna men ännu hvilande betänkande, i samband med åtskilliga i detta berörda frågor böra jämte annat ifrågasätta, om icke ett *förenadt statsråd och en gemensam, representation* för Sverige och Norge borde inrättas och den senare så anordnas att den antingen vore en från nationalrepresentationerna skild institution med särskilda ärenden eller ock en dem underordnad, endast rådgifvande församling, i båda fallen dock af stor vikt såsom ett stöd för unionskonungen och såsom ett medel att fastare sammanknyta folken. Dess organisation borde ock vara sådan att en enhällig norsk mening icke kunde undertryckas af en motsatt svensk, men med iakttagande af att grundsatsen om likhet, i absolut mening tagen, icke blefve erkänd i allt, som vore oförmånligt för Sverige, men däremot förkastad för så vidt den vore skadlig för Norge*Historisk redogörelse för unionsfrågans tidigare skeden.* Af Sam. Clason. Sthm 1898, p. 109—150. Jag håller mig i den följande redogörelsen för här betonade frågas historiska föregåenden, uteslutande till den, hvadan jag förbigår samtidigt behandlade punkter i vederbörande kommittébetänkanden, statsråds- och riksdagsprotokoll, äfven där de ingå i raden af unionella uppgörelseförslag.. Och bland de punkter, hvilka han föreslog skola hänskjutas till öfvervägande af en ny unionskommitté, rörde den första och den sista just denna angelägenhet: möjligheten att tillvägabringa ett förenadt statsråd samt en för båda rikena gemensam representation, dess sammansättning och omfånget för dess verksamhet.

Det svenska statsrådet slöt sig enhälligt till justitiestatsministerns förslag. Men i det betänkande norska regeringen häröfver afgaf, förklarade den sig ansebetänkligt att man skulle anordna en representation, som måste medföra inskränkning i de särskilda representationernas rätt att hvar för sig besluta och därmed ock innebära en modifikation af den själfbestämningsrätt och den själfständighetsprincip, hvarpå föreningen vore byggd och enligt hvilken ett gemensamt afgörande inskränkts till de fall, då sådant af nödvändigheten påfordrats — särskildt tronföljare, förmyndare och konungaval. Olikheten mellan förslaget och den uppfattning af unionsförhållandet, som ända från föreningens början obestridt gjort sig gällande, vore af den art att det från norsk sida vore omöjligt att ens ingå på underhandlingar därom. Jämväl hvad de Geer föreslagit rörande ny anordning för det sammansatta statsrådet ogillades. Men genom en smal springa lät dock norska regeringen någon liten ljusstrimma framskymta. En annan sak vore, förklarade den nämligen, om i en framtid, då föreningsförhållandet mellan rikena genom själfständigt tillmötesgående från ömse sidor utvecklat sig till en mera omfattande gemensamhet i materiella och sociala intressen det kunde finnas anledning att »i någon mån vidga gränserna för den politiska gemensamheten genom därhän syftande modifikationer i unionsbestämmelserna».

Då ärendet d. 18 febr. 1862 åter förekom till behandling i sammansatt statsråd upptog de Geer till besvarande äfven hvad norska regeringen i fråga om förberörda båda punkter anfört. Och med vidhållande af sin uppfattning af det förenade statsrådets behöflighet förklarade han sig därvid ock vara så öfvertygad om nyttan af en förenad representation, att, om den icke kunde komma till stånd på andra villkor, han, med undanskjutande af förut antydda betänkligheter, skulle vara benägen medgifva, att den antingen finge organiseras med lika många representanter från bådarikena, i detta fall dock blott såsom ett utskott för gemensamma frågors förberedande men utan rätt att slutligt afgöra ärendena, eller ock, om den erhölle beslutanderätt, blefve fördelad på två kamrar, hvardera med sitt veto och den ena bildad af lika många norrmän som svenskar. Han betonade därjämte faran af att gemensamheten skulle minskas äfven med afseende på sådant — försvarsväsende, utrikesärenden och civillista — där rikenas reella intressen redan nu voro gemensamma, om man icke tillstadde äfven en gemensam formell behandling; ty det låge i naturen af en fri utveckling att fortgående öka olikheterna mellan tvenne af hvarandra oberoende statsorganismer och svårigheten att i nyssnämnda ämnen åstadkomma den politiska gemensamheten skulle sålunda med hvarje dag blifva större. Frånträdande sitt förslag om tillsättandet af en unionskommitté, uttalade han sin förhoppning att revisionsfrågans häraf följande undanskjutande blott skulle innebära ett uppskof, samt att man i Norge förr eller senare skulle komma till insikt, att hvad de två brödrafolken ömsesidigt och frivilligt uppgifva åt hvarandra af deras själfrådighet, är en skänk till bådas gemensamma frihet

och kraft; och han betonade slutligen ock faran af uppskof, då därunder de söndrande krafterna skulle arbeta ej mindre än de försonande.

Väl dröjde det icke länge innan den föreslagna unionskommittén verkligen kom till stånd. Det skedde den 6 februari 1865. Men då de svenska ledamöterna i densamma för att gifva föreningen större styrka och vinna en gemensam kontroll på unionsregeringen önskade att kommittén måtte föreslå ett för bägge rikena gemensamt unionsparlament, motsatte sig de norska ledamöterna detta med sådan bestämdhet att frågan härom definitivt förföll; och de svenska ledamöterna fingo nöjasig med att i betänkandet införa en förklaring att deras redan från början hysta öfvertygelse att föreningsfördraget ej skulle kunna fullständigt genomföras med mindre däri inginge en unionsrepresentation, bestående af folkvalda ombud från båda rikena, vunnit ökad bekräftelse under fortgången af det dem anförtrodda revisionsarbetet, vid hvilket just i saknad af en sådan institution flera för de förenade rikena viktiga frågor måst lämnas obesvarade eller åtminstone erhållit en mindre tillfredsställande lösning. Så länge de förenade rikenas ömsesidiga bidrag till gemensamma angelägenheter hufvudsakligen beräknades och utginge efter folkmängden, skulle väl, ansågo de, denna ej heller utan åsidosättande af billighetens och en sann likställighets fordringar kunna lämnas utan afseende vid bestämmandet af det antal medlemmar, hvartdera riket skulle äga att insätta i en representation, till hvilken bidragens beviljande komme att öfverlåtas. Men, förklara de, »utom det att i de frågor, som skulle tillhöra representationens afgörande, någon i de olika nationaliteterna grundad meningsskiljaktighet i allmänhet ej torde vara att emotse, hafva vi därjämte föreställt oss, att äfven om sådant någon gång skulle inträffa, det ej vore med synnerlig svårighet förenadt att uppställa tillräckliga garantier däremot, att den folkrikare nationens vilja kunde göra sig gällande emot den andra nationens genom dess representanter uttalade allmänna mening». Då likväl föreningens styrka i främsta rummet vore beroende på den kärlek, hvarmed den af folken omfattades; då man icke från någotdera hållet önskade andra förändringar i det nuvarande unionsfördraget än sådana, för hvilka ett välvilligt mottagande hos bägge folken kunde beräknas; och då från norsk sida betänkligheter fortfarande förefunnos mot en unionsrepresentation, hade de svenskaledamöterna trott sig böra antaga att framläggandet af ett särskildt förslag, byggdt pä grundsatsen om ett unionsparlament, under dåvarande förhållanden skulle vara mindre välbetänkt, därför de ock afstått därifrån, om än i följd häraf resultatet af föreningsfördragets revision måste lämna mycket öfrigt att önska. Särskildt visade sig vid ifrågavarande förhållande nödvändigt att bibehålla den svenske utrikesministern; att göra honom till en för bägge rikena gemensam ämbetsman vore utan en för dem båda gemensam representation *omöjligt.*

Då kommittéförslaget den 12 sept. 1868 föredrogs i sammansatt svenskt och norskt statsråd förklarade sig justitiestatsministern dela de svenska kommittéledamöternas åsikt att föreningsfördraget icke kunde på ett tillfredsställande sätt slutligen ordnas utan att en viss beslutanderätt och kontroll öfver de unionella ärendenas förvaltning uppdroges åt ett *unionsparlament;* men han hade dock redan före kommitténs tillsättning kommit till den öfvertygelsen, att under dåvarande förhållanden ett dylikt parlament icke kunde komma till stånd, och den uppfattningen hade ytterligare styrkts af förhandlingarna i kommittén. Han vill därför icke nu tillstyrka framläggandet af något förslag om en unionell representation. Det var först, sedan man fått en *gemensam regering* för de unionella ärendena — och han ansåg att kommitténs förslag om det unionella statsrådet verkligen innebure införandet af en unionsregering för alla de ärenden, som kunde räknas till gemensamma — som behofvet af en dylik representation sannolikt skulle komma att klart inses; och om än saknaden däraf skulle göra sig kännbar för *båda* folken, så skulle det svenska visserligen därvid icke blifva det mest lidande. Äfven han betonade i dettasammanhang hurusom Norge svårligen kunde ernå uppfyllandet af sitt berättigade anspråk på full likställighet med Sverige i fråga om de utrikes angelägenheterna, förr än en gemensam representation härtill beredde utväg. »Sverige», sade han, »kan därför lugnt afvakta den tidpunkt, då frågan om en gemensam representation väckes från norsk sida.»

Hvad kommittén tänkt sig rörande det ofvan berörda unionella statsrådet innefattade hufvudsakligen att till detta, som borde bestå af minst tre medlemmar från hvartdera rikets statsråd, skulle hänskjutas och i detsamma afgöras de flesta frågor af unionell betydelse, såsom förslag om ändring i eller tillägg till föreningsakten; om andra angelägenheter, som enligt föreningsakten voro för båda rikena gemensamma; om gemensam lagstiftning

rörande utgifterna för diplomatiska angelägenheter och konsulatväsendet samt rörande försvarsväsendet; om ändring i de mellan rikena i anledning af deras inbördes gränsförhållanden före föreningen afslutade öfverenskommelser, samt om räkenskapsuppgörelser mellan rikena, så vidt konungens beslut därom erfordrades. Vidare frågor om tillsättning och afskedande af de utrikesministern underordnade ämbets- och tjänstemän i utrikesdepartementet; om ordnande af konsulatväsendet och användande af därtill beviljade medel; om tillsättning och afskedande af konsuler, så vida icke med deras befattning vore förenad diplomatisk tjänst; om erkännande af främmande makters konsuler eller om återkallande af sådant erkännande samt om åtal mot sändebud hos främmande makter samt öfriga vid beskickningarna anställda ämbets- och tjänstemän äfvensom mot konsuler; slutligen ock afgörande beslut beträffande åtgärder, som kunde befaras leda till krig, beträdande krigsrustningar, afslutande och upphäfvandeaf förbund, traktater, konventioner eller aftal med främmande makter äfven om frågan omedelbart anginge allenast ett af rikena.

Här förelåg således, såsom De Geer ock antydde, grundritningen till den *unionsregering,* hvilken vore den bestämdaste förutsättningen för det *unionsparlament,* om hvars nödvändighet han känt sig så fast öfvertygad.

Då förslaget vid 1869 års riksdag förekom till behandling, tillstyrktes det af konstitutionsutskottet, ehuru detta icke förbisåge det offer Sverige skulle bringa åt unionen, då det genom kommittéförslagets antagande »nödgades afstå från sin rätt att ensamt förfoga öfver icke oväsentliga delar af sin grundlag»; men offret kunde gifvas på grund af »svenska folkets uppriktiga tillgifvenhet för föreningen och det förtroende det hyser till Norges folk, dess regering och dess representation, att de skola hand i hand med oss endräktigt arbeta på ett troget upprätthållande af föreningen och en för båda folkens sanna välfärd lyckosam utveckling af densamma». Två ledamöter reserverade sig dock mot förslaget, hufvudsakligen därför att det icke ens gjort något försök till införande af en institution, »hvarigenom åt folken bereddes nu saknadt tillfälle att mötas till samfällda öfverläggningar, aftal och beslut angående rikenas gemensamma angelägenheter». Med 89 röster mot 21 antog Första kammaren och utan votering den Andra propositionen om att förslaget skulle i grundlagsenlig ordning hvila till 1870 års riksdag, därifrån det dock uppsköts till följande året, i syfte af dess samtida pröfning i båda länderna.

Men 1871 års konstitutionskommitté i norska stortinget afstyrkte det. Dess bestämmelser rörande det unionella statsrådets verkningskrets innebure ettutvidgande af gemensamheten mellan rikena, hvilket vore utan förbindelse med föreningens historiska utgångspunkt och ej öfverensstämmande med den norska uppfattningen af dess väsen, hvadan det ock lätt skulle kunna framkalla känslan af onödiga band och inskränkningar, föda missnöje och missbelåtenhet och särskildt för det mindre folket verka skadligt. Skulle det unionella statsrådet dessutom komma att draga efter sig ett unionsparlament, vore detta ett ytterligare skäl mot förslagets antagande. Blott en ledamot, professor *Aschehoug,* förut medlem af unionskommittén, reserverade sig mot afstyrkandet, därvid han öppet förklarade att för utrikesministerfrågans lösning han icke funne någon annan ordning möjlig än en gemensam utrikesminister, ansvarig inför ett *unionsparlament.* Han betviflade ock att man i Sverige någonsin skulle företaga en förändring af den svenska grundlagen, som skulle försvaga norrmännens motiv att gå in på en bestämd förpliktelse med hänsyn till det gemensamma försvaret. Till hvarje rätt, sade han, svarar alltid en plikt; och vill Norge »hafva en genom riksaktbestämmelse tryggad andel i ledningen af de diplomatiska angelägenheterna, så svarar mot denna rättighet en förpliktelse, en bestämd och i unionsakten intagen förpliktelse att lämna sitt bidrag till att upprätthålla den politik, som man i det gemensamma statsrådet antagit». Men *Johan Sverdrup,* stortingets dåvarande president, såg saken på samma sätt som konstitutionskommittén. Föreningens väsen bestode rätteligen endast i gemenskap mellan rikena »i konung och konungahus samt i krig och fred»; hade äfven annat vid föreningens ingående faktiskt dragits in under gemensamheten, vore detta icke något, som finge betraktas såsom prejudikat för den framtida ordningen. Han funne det föreslagna unionella statsrådetvara något helt annat än det förutvarande sammansatta och det skulle, ansåg han, utan tvifvel leda till en gemensam representation; valet gällde därför huruvida man ville beträda helstatsvägen eller behålla den fria författning, man ägde. Beträffande de diplomatiska ärendena hade det nog faktiskt varit så att de bestridts af den svenske

utrikesministern och behandlats i sammansatt statsråd, men »bakom det således bestående låg rätten för Norge att taga dessa saker i sin hand hvad tid det ville, utan att det kunde resas den allra ringaste invändning däremot från svensk sida». Och efter tre dagars debatt förkastade stortinget förslaget med 92 röster mot 17. Vid denna frågans utgång lät svenska riksdagen den också falla; om unionsregering och unionsparlament har i dessa storpolitiska rymder sedan dess knappast mera varit tal.

Och ändå — *det är vägen!* Till dess Westrems tanke må kunna förverkligas, är detta den *enda* vägen, på hvilken en verkligt betryggande sammanslutning mellan de båda folken kan bringas till stånd.

Hvem hör emellertid icke i dessa svenska skäl och norska motskäl en argumentation för och emot det inträde i den äldre broderns firma, hvarvid jag i det föregående tillåtit mig likna de skandinaviska folkens ställning till vår unionella fråga? Sverige ser saken praktiskt och objektivt; det inser nog att det med den nya kompanjonen måste öfverenskomma om ett inbördes kontrakt, som i just de viktigaste punkterna måste komma att binda dess gamla själfbestämmelserätt och utsätta det för tvister och slitningar i fråga om beslut, hvilka det genom sekler ensam fattat; men det förstår på samma gång att detta är villkoret för firmans utvidgande och förstärkandet af dess ställning — och det är därför villigt att ingå därpå. Norge däremot seringen fara i att allt fortfarande låta sin affär blifva vid nyss vunna dimensioner, hvilka i allt fall äro större än hvad det hittills varit vant vid; att få allt mera fritt och själfständigt sköta den, förekommer dess unga, själftrygga sinne vida mera lockande än att närmare binda sig vid brodern, hvars förmynderskap det afskyr och hvars lust att etablera ett sådant det innerst fruktar. Gentemot dessa känslor förmå inga förståndsskäl göra sig gällande. Norge känner sig starkt nog att säga nej — och det säger nej.

Men denna styrka är i grunden svaghet. Det är småsjälfständighetens vanliga fruktan att icke under alla förhållanden kunna vara eller åtminstone synas vara oberoende.

Det fanns en tid, då denna känsla hos det unga norska riket kunde vara ganska befogad. Men att den nu skulle vara det, förefaller mig obegripligt. Om jag skall säga hela sanningen måste jag bekänna, att ingenting här i Sverige inger så mycken betänklighet emot en unionsregering och ett unionsparlament som just farhågorna för att norrmännen med sitt raska, oförfärade och kraftiga lynne inom båda institutionerna skulle komma att taga hela ledningen! Den svenska betänksamheten fruktar att öfverflyglas af den norska handlingskraften.

»For mig staar det klart», skrifver Dunker till Orla Lehmann d. 3 febr. 1868Af Orla Lehmanns papirer, p. 244., »at det» — då han icke såg någon utsikt till Danmarks inträde i förbundet mellan Sverige och Norge — »derfor er en af de nødvendige Betingelser, at Norge holder sine indre Anliggender frie for svensk Indblandning og det af to Grunde. Den ene er, at om ogsaa Norge vilde finde sig i at blive en svensk Provins, hvilket indledes ved det nyeRiksaktsudkast med en unionel Regering, hvis kompetence ikke er bestemt ved Genstande, der engang for alle gøres fælles, men blot bestemmes formelt og derfor kan angaa alt, saa kan dog Danmark, om det end i Nordisk beruselse gik ind derpaa, dog ikke taale det i Længden; og den anden er, at Sverige vel kan tænkes at gaa ind paa en Union som den nuværende mellem Sverige og Norge ogsaa udvidet til Danmark, skønt ogsaa dette vil holde haardt; men for en anderledes indrettet Forbindelse med Danmark vilde det nære en som jeg troer uovervindelig Frygt, fordi det vilde være bange for at Sverige dog alligevel vilde komme i samme Forhold som England under Plantageneterne og blive forsømt for Danmarks Skyld, en Frygt, som maaske allerede har gjort sig gældende paa Carl Gustavs tid. Jeg holder paa Status quo, til vi have faaet Danmark med, og bagefter vilde jeg ogsaa tro, at man burde holde paa Selvstændighed i de inre Anliggender, eller i det Fald denne Selvstændighed kun modificeret ved Fællesskab i bestemte og klart begrænsede Ting. Men jeg kan ikke andet end sige at disse fælles Ting vilde blive slettere regerede af Fællesregeringen, som nok blev detsamme som den svenske Regering, end af voro egne Regeringer, som maa rette sig efter vore Meninger og vort Tarv medens Fællesregeringen allene vil tage Hensyn til Sverige. Det ser vi tydeligt nok i det lidet, vi have haft af Fællesskab».

Således: Sverige måste frukta Danmark, Danmark måste frukta Sverige, Norge fruktar Sverige och Sverige fruktar Norge. En i sanning skön uppvisning af dessa tre »mægtige Stamme», om hvilka skalden vågat förutspå

att »en gang i Tiden vorder de *et»!*

Grunden till denna både sorgliga och löjliga situation är tydligtvis att finna i den nationellasmåsjälfständighetens oförmåga att fatta möjligheten af att den skulle kunna vinna på att uppgå i en högre själfständighet. Den är rädd för allt, som innebär någon risk för dess minskade rådighet öfver egen knut, dess »suveränitet», med hvilket imposanta ord en tämligen anspråkslös verklighet torde betecknas. Ty den i sanning kraftmedvetne kväljes icke af en fruktan, hvilken blott svaghetskänslan fostrar. Men just den känslan yttrar sig i misstro och värdighetsbekymmer; just den ser sig blind på rena ömkligheter, under det den förgäter insatser och förhållanden af allra största vikt. Och så sker att öfver de hugstora och ädelborna skandinaviska folken småsinne och trånga vyer alltjämt få trycka sin ömkliga prägel.

Borde det väl vara omöjligare för de nordiska folken än för andra att öppna sig för en högre, en samlande idé, genom hvars förverkligande de själfva skulle vinna i makt och lyftning?

»Norge», yttrade Orla Lehmann vid nordiska nationalföreningens möte i Stockholm 1866*Julius Clausen,* Skandinavismen, p. 220., — »Norge har havt meget at gøre for at forskaffe sig alle en selvstændig statstilværelses betingelser; men når dette arbejde er gjort, vil det ikke længer føle sig tilfredsstillet ved den bygdepolitik, hvortil det hidtil har resigneret sig.» Sverige kunde ju icke till evig tid hålla ut med att lefva på sina lagrar från 30-åriga kriget; med dess uppnådda nationella utveckling måste med kraften äfven åtrån vakna att vinna en ställning, som motsvarade dess folks begåfning och historia. Så länge icke ett gemensamt parlament förbunde Sverige och Norge, skulle unionell tvist och misstänksamhet icke upphöra; med Danmarks tillslutning därtill skulle den rätta jämnvikten mellan krafterna betryggas. Nordenvore inklämd mellan tvenne stora folk med en utomordentlig öfvermakt och motsvarande äregirighet; de band, som hållit samman den gamla samfundsordningen, kunde ej längre erbjuda nog trygghet. Sådan måste sökas i sammanslutningen af folkens egna krafter. Hvad Storbritannien, Frankrike, Spanien och nu också Italien genomfört, det hade Tyskland länge eftersträfvat; han vore viss att det förr eller senare skulle nå sitt mål. Men samma uppgift vore det, vår tids nationella sträfvanden ställde på de tre grenarne af den nordiska folkstammen. Söndrade voro de dömda till vanmakt, kanske till undergång. Blott enade hade de en framtid.

Några få år efter det denne kämpe för den skandinaviska enhetstanken så talade, uppfylldes hans förutsägelser om Tysklands enande. Äfven det har fyllt sin nationella uppgift. Men de skandinaviska länderna?

De hafva icke fyllt den, förr än de alla tre en gång samlat sig i en förbundsstat, hvilken skall veta att lefva sitt lif utan hänsyn till Dunkers allt mera föråldrade farhågor. Men under nuvarande förhållanden måste det först af allt åligga Sverige och Norge att för sin redan ingångna förening skapa de former, förutan hvilka den måste förblifva en kraftlös torso, ur stånd att vare sig vinna utveckling eller ens tillvinna sig verkligt lif. Dessa former bestå, som visadt är, i en unionsregering och en unionell representation. Kunna vi ej förskaffa oss dem, är vår utveckling afskuren. Vi skola ej komma hvarandra närmare; misstro och missförstånd skola allt mera förgifta våra sinnen och splittra vår kraft; när den stund kommer, då vi med eller mot vår vilja måste inse att vi dock behöfva hvarandra, skola vi sakna de konstitutionella förutsättningarna för att kunna handla endräktigt, kraftigt och snabbt.»Parlamenten», skref nyligen den franska tidningen *Le Matin* vid tal om de franska deputerades besök i London — »parlamenten i våra dagar tjäna som ett slags säkerhetsventil. Där komma nu till utbrott många af de dåliga lidelser, som röra sig hos folken, och på detta sätt undgås explosion. Men för att aflägsna missförstånd mellan två folk, är ingenting bättre än att dessa folks representanter kunna sammanträda till gemensamma förhandlingar. Om så icke sker, finnas alltid inom hvarje nation element, som ha intresse af att nära hatet och öka misstämningen för att däraf draga politiska fördelar. Tänker man sig att år 1870 franska och tyska representanter sammanträdt till ett möte för förhandling och öppet sagt ut hvad som låg dem på hjärtat, i stället för att låta Bismarck och hofvet i Tuillerierna göra upp mellanhafvandet — skulle man då icke våga tro att det funnits möjlighet undgå 1870 års krig? — Den tidpunkt skall kanske komma, då Europa har sitt parlament, sammansatt af representanter för de olika länderna ... för närvarande låter det som en ren utopi; men det är icke första gången det händt att hvad som i dag är utopi, redan i morgon är föremål för allvarliga mäns diskussioner. Kommer en

sådan gemensam kongress till stånd, skola folken mera än hittills taga sina angelägenheter i sina egna händer; det skall bli större utsikter till att de kunna komma öfverens om frågor af allmänt intresse.»

Gifves det ingen anledning för de tvistande svenska och norska folken att för egen del öfverväga dessa ord?

Jag tror det. Och därför svarar jag med djupaste öfvertygelse på frågan hvarom dessa båda folk snarast och allvarligast böra förhandla: om anordnandet af gemensamma organ för sin statsförenings regering och representation.

*

VIII.

Sammanslutning — icke skilsmässa.

Att vår tid synnerligen kraftigt behärskas af materiella sträfvanden, torde icke behöfva bevisas. Folken likasom de enskilda spänna sina krafter till det yttersta för att vinna och föröka de ägodelar, på hvilka de anse att deras välfärd beror; och denna andlösa täflan vållar en allas strid emot alla, som icke lämnar någon visshet för att icke en allt mera ansträngd näringsrätt hastigt nog till sin hjälp uppropar en lika ansträngd näfrätt.

Också väpna sig alla makter efter bästa förmåga. En hvar af dem vet, att den som ej kan med blanka vapen vid behof göra sin vilja gällande, måste bereda sig på att få sina intressen tillbakaträngda och måhända därtill själf blifva nedtrampad och kväfd.

Mot denna materialismens realpolitik har idealismen sökt uppställa en annan. Den rycker modigt in på vårt storpolitiska världsforum med uppfordringen till alla och en hvar bland de oberoende folken att ej längre med svärdet afgöra sina tvister utan att hänskjuta dem till fredligt afgörande medelst behörig skiljedom.

Denna fredsrörelse innefattar en idealpolitik af ädlaste slag. Ofta sammanblandas den med sträfvandet för den eviga neutraliteten; men detta är orätt. Båda kunna förekomma på samma program, men de äro dock sinsemellan vidt åtskilda. Den eviga neutralitetens grundsats innebär en afgjord uppsägelse af hvad som dock kan vara den heligaste plikt; skiljedomssträfvandet har däremot till uppgift att i full öfverensstämmelse med Kristi bud söka att åstadkomma frid på jorden genomatt förmå dess mäktiga att sticka svärdet i skidan och låta sina stridiga meningar afgöras genom rättsenlig förhandling och en därå grundad förbindande dom.

Särskildt i Norge har denna idealpolitiska rörelse omfattats med det varmaste intresse. Tre gånger har stortinget hemställt till konungen att han måtte vidtaga åtgärd för att för Norges del få vid möjligen förekommande fall skiljedomsgrundsatsen tillämpad. Hvilka åsikter man än må hysa om utsikterna för denna ideala tankes realiserande, är det dock tydligt att det fredsnit, som måste ligga till grund för sådana stortingsbeslut, ock borde för Sverige innebära den bästa säkerhet för en fredlig utjämning af våra unionella tvister.

Men under senare åren hafva vi lärt oss tvifla på riktigheten af denna vår uppfattning. Det har blifvit oss allt klarare att de kraftiga rustningar, Norge underkastat sig, icke haft till syfte att stärka det unionella försvaret utan i stället varit afsedda att försvara unionens sprängning, att således möjliggöra det där betydelsefulla *»därefter...»,* hvilket Norges statsminister år 1893 i stortinget så djärft utslungade. De, som längst vidhöllo öfvertygelsen om dessa farhågors grundlöshet, måste dock tystna då gränsfästningarna tillkommo. Det kunde ej längre döljas: Norge rustade sig mot broderfolket; för att få slita det band, som med detta förenade dem, skyggade det icke tillbaka ens för revolutionära åtgärder, hvilka måste antagas kunna komma att medföra krig å den skandinaviska halfön och den ryske grannens ödesdigra ingripande, låt oss säga: till Norges hjälp.

Huru kunde emellertid med sådana planer låta sig förena det ofvanberörda fredsnitet? Skulle den, som närmast bort vara föremål därför, ensamt vara därifrån uteslutet? Men hvilket värde hade det väl då?En hvar måste ju säga sig, att detta nit uppburits af en tvetydig ande.

Men man sade sig detta icke blott i Sverige. Äfven i Norge fattade och kände många på samma sätt.

Och detta var det, som gaf sig uttryck i striden om förhandling eller icke förhandling. Vi förstodo icke genast den spänning, med hvilken denna frågas utgång i Norge afvaktades; vi sågo i förhandlingssyftet blott ett försök att finna ut en lösning af krafvet på norska särkonsuler och det var, om än äfven för oss af obestridlig vikt, dock för stunden af begränsade dimensioner; det kunde icke då djupare beröra oss. Sedermera har ställningen blifvit oss klarare. Vi förstå nu till hvilken ytterlighet den norska vänsterpolitikens själfständighetsbehof fört Norges folk: att det stod i fullt begrepp att »i egna händer» taga det svärd, det så länge hvässt, för att därmed tillkämpa sig sin efterlängtade fulla frihet. Sverige vore icke beredt därpå, det vore för ögonblicket svagt. Upp då, begagnom ögonblicket! — Så ljöd den tysta maningen, så talade, säges ju, till och med starka stämmor i Norges regering; hvad skulle icke under så tillspetsade förhållanden kunnat inträffa?

Att förhandlingsyrkandet vann, betydde således i själfva verket att det norska revolutions- och krigspartiet måst gifva vika och att dess desperata politik åtminstone tillsvidare måst lämna sin plats vid händelsernas roder.

Med denna syn på tingen förundrar oss icke längre den stämning, med hvilken Norges folk mottog underrättelsen om förhandlingsfrågans utgång. Vi äga skäl att dela den. Det utrop vi i en af de norska vänstertidningarna vid den tiden läste: *»Intet krig med Sverige! Aldrig i evighet något krig med Sverige!»* måste ju säga oss, att hur undanträngd den skandinaviskaenhetstanken i de politiska rymderna i Norge än varit, den dock innerst äfven där lefver kvar och utöfvar sin makt, åtminstone i de djupare sinnen, de vidgade hjärtan, som för jämförelsevis små politiska önskemål aldrig mäkta eftersätta de större, allrahelst om dessa hämta sin lifskraft från en förenande stam- och humanitetskänsla af den art, som nu och allt framgent bör sammanlöda nordens folk. Den känslan borde vara oss den säkraste borgen för ett alltjämt ökadt äfven politiskt samförstånd. Och har den hulpit oss öfver denna kris, bör den väl ock göra det med de öfriga, som kunna förestå under våra sträfvanden efter fortsatt sammanslutning mellan brödrafolken.

Men författaren till »Unionen och försvaret» säger ju att man både i Sverige och Norge redan uppgifvit tanken på att åvägabringa de unionsorgan, hvilka måste erkännas vara enda förutsättningen för de båda folkens önskade sammanslutning. Unionsparlamentet, säger han, skulle aldrig på ett för dem båda tillfredsställande sätt kunna sammansättas. Antingen skulle norrmännen alltid komma i minoritet eller ock skulle hela organisationen mynna ut i ett lotteri. Han utgår härvid från det antagandet att inom detta parlament förekommande åskådningar alltid skola bestämmas af födelseorten, om den nämligen befinner sig öster eller väster om Kölen. Det är sant att man måste räkna med ortsintressen inom hvarje folkrepresentation; men det synes mig vara en öfverdrift att tillerkänna dem en så predisponerande makt som här förutsättes. I de frågor, som skulle tillhöra vårt unionsparlament, måste fullt objektiva hänsyn i de flesta fall böra förmå att göra sig gällande; och i de fall där likartade lokala intressen spela in, lära nog dessa finna hvarandra utan hänsyn till landgränsen. Jag tror ock att samarbetet i ettgemensamt parlament skall utöfva samma uppfostrande inflytande på de däri deltagande som det visar sig utöfva på dem, som samarbeta i våra egna representationer. Hvilka folkhögskolor i detta ords vackraste bemärkelse äro icke dessa! Det är en oberättigad pessimism att frånkänna ett blifvande unionsparlament samma förmåga att utjämna dissonanser, att bibringa förståelse och inbördes aktning mellan olika tänkande och att framkalla ett inre medvetande om samhörighet och enhet, som vi årtionde efter årtionde sett vår egen representation äga, ehuru äfven den innesluter de mest olika element. Och jag ber att få hänvisa till de uttalanden rörande ett sådant parlament, jag i det föregående från Sveriges dåvarande justitiestatsminister, Louis de Geer, och hans medbröder i svenska statsrådet likasom ock af de svenska ledamöterna i 1865 års unionskommitté tillåtit mig anföra. De hafva än i dag icke förlorat sin auktoritet.

Till »hvarje vän af vår själfständighet» ställde för fjorton år sedan en tydligen rättslärd skriftställare den frågan: *»äger statsföreningen på den skandinaviska halfön någon framtid?»*En skrift med denna titel utgafs i Stockholm i distribution från Nordin & Josephsons förlag 1889 utan uppgifvet författarenamn. Han besvarar själf sitt spörsmål, och han gör det grundligt och väl. Ju större en sammansatt statsgestaltning är, säger han bland annat, desto lämpligare blir för densamma anlitandet af statsföreningsformen, desto olämpligare föreningsstaten; men

denna senare form bör äga företräde, ju innerligare kultur- och nationalitetsbandet förbinder särstaterna till politisk och social enhet. Och som det ligger i sakens och den politiska och sociala utvecklingens beskaffenhet, att hvarje förening, som är lifskraftig emedan hon äger stöd i naturliga villkor,tilltager i innerlighet i jämnbredd med utbytets tillväxt, och de i antal och vikt ökade gemensamhetsmålen under samlifvet och framstegen, i det att de samfällda sträfvandena och samarbetet närma och förena befolkningen, så sträfvar också hvarje statsförening, som icke går sin upplösning till mötes, att småningom öfvergå till naturen af föreningsstat och denne till enkel stat, vare sig enhetlig eller federativ, sedan intressegemenskapen vuxit till den vikt och styrka att gemensam statsmakt och organer därför fordras. De tyska, helvetiska och rumäniska statsföreningarna hafva gjort denna gång från lösare till fastare band, och den sista af dem har redan hunnit slutmålet, enkelstaten. I fråga om Sverige och Norge finner han deras förening i följd af gemensamhet i ras, läge, kultur och intressen tillräckligt stark för att leda till sammanslutning, ehuru icke till en enkel stat, enär de nationella skiljaktigheterna därtill synas honom för stora; men för att en statsförening af detta slag, säger han, skall bära och icke brista kräfves tillgodoseende af de väsentliga och oeftergifliga villkor, som heta *likställighet* och *organisering.* Så länge händelserna lämna oss oberörda, tror han väl att vår skenbara förening skall kunna bära sig; men han finner icke tänkbart att de skandinaviska rikena skola kunna hållas utanför de omfattande stormaktskonflikter, han är viss om förestå, och då — »låt blott en tillstötelse inträffa, som för vår motståndskraft fordrade samfälld styrka, om icke till annat ändamål, åtminstone för att skänka effektivitet åt ord och underhandlingar: och föreningens praktiska värdelöshet skulle genast visa sig. Att lämna vår statsförening sådan hon är, det är att låta henne brista.»

Med »likställighet» menar han icke någon pedantisk likhet i alla formaliteter utan en lika fördelning mellande förenade rikena af de politiska behörigheterna, således samma rätt för båda till talan i föreningens angelägenheter; därigenom undanrödjes hindret för de båda folkens goda samförstånd. Men något politiskt innehåll vinner ej det gemensamma statslifvet förrän på likställighetsgrunden institutioner resas. »Ingen som helst statsgestaltning, vare sig hon heter helstat, statsförening eller föreningsstat, kan i våra dagar bli verksam och fylla sina politiska mål, utan former af den beskaffenhet, som nutidens politiska kultur betingar.» Och dessa former bestå nu icke blott i gemensam verkställande makt utan i gemensamhet i samtliga statsmaktens grenar, äfven den lagstiftande. Med undantag af vår egen hafva alla nutidens statsföreningar i den civiliserade världen organiserat sig icke blott med gemensam regering utan ock med gemensam representation. Endast hos oss anser man föreningen kunna lefva *utan organer.* Vår gemensamma representation inför utlandet representerar blott något som *borde* vara men icke *är.* Att vissa våra ärenden äro gemensamma bildar ingen statsförening, så länge denna saknar organer; ty, säger han, »gemensamma ärenden kunna vi äga med hvilket främmande land som helst och det tillfälliga agglomerat. som under namn af sammansatt statsråd handlägger dem, är föga mer organiskt än en konferens mellan skilda staters ombud.»

Verkliga föreningsorganer finner han oss erhålla först när vår statsförening äger en regering och en representation, som tillhöra henne allena, självständiga föreningsmakter, i hvilka ingen skilnad erkännes mellan svenskt och norskt. När de förenade rikenas konung vid sin sida äger ett föreningsråd, fristående och självständigt gentemot de särskilda rikenas särskilda statsråd, och hvars medlemmar af honom utses utanringaste afseende på deras svenska eller norska nationalitet, äfvensom en föreningsrepresentation, hvilkens ombud anses representera föreningen och icke de särskilda rikena, då, men också endast då är föreningen ett väsende och icke blott ett namn, en verklig politisk enhet, som icke blott består uti en mekanisk hopfogning ofvantill, utan sträcker sig genom statsföreningens hela varelse.

Som en motvikt mot de modlösa upplösningstankar jag i det föregående återgifvit, ber jag att få ställa dessa kraftiga sammanslutningsförslag. Då de uttalades, blefvo de förbisedda; men de hafva därför icke dött. Åter och om igen skola de komma att upptagas, till dess, vill Gud, de en gång skola ur idealpolitikens rustkammare framhämtas af en fullfärdig realpolitik. Jag hoppas att stunden därför ej skall låta vänta på sig allt för länge.

Ty att en så stor del af Norges folk nu rest sig mot den äfventyrliga isoleringspolitik, som en tid bortåt riktat spjutspetsen mot den skandinaviska enhetstanken, måste dock innebära att denna tanke tillerkännes ett högre

värde än det, man finner sig kunna medgifva en isolerad självständighet. Man har kommit till insikt om att äfven denna kan köpas *»för dyrt»,* den må utrustas än så tilltalande i särkonsuls- eller i utrikesministersdräkten. Och något innehåll måste väl ändå ligga i de varma uttalanden, som allt oftare falla mellan norske och svenske män; de kunna väl ej sakna betydelse, de mäktiga stämningar, som fylla våra hjärtan, då vi vid ena eller andra tillfället öga mot öga sammanträffa och påminnas om de starka band, som förena oss. Skulle allt detta, alla dessa djupa, ädla, högstämda känslor blott vara preludier till en förestående skilsmässa? Skulle de ens vara förenliga med en hemlig önskanatt vid första bästa tillfälle kallt få vända hvarandra ryggen? Jag kan icke tro det. Likasom vi svenskar en gång hade vår »frihetstid», då skuggor och dagrar på ett underligt sätt skiftade och bröto sig i vårt nationella lif, har vårt broderfolk nu ett motsvarande utvecklingsskede, hvars stämningar och sträfvanden stundom måste förefalla oss främmande och afvoga; men vi få ej därför uppgifva hoppet att äfven hos dem händelsernas gång och kraftiga viljor skola visa sig förmå att omskapande påverka nu förhärskande åskådningar om hvad Norges bästa kräfver.

Den del af norska folket, som, ehuru långt ifrån liten, dock under en följd af år befunnit sig aflägsnad från allt politiskt inflytande, har i följd häraf icke heller kunnat känna något ansvar för den unionsfientliga politik, som därunder drifvits. Men ofta har man ändock här i Sverige känt sig äga anledning att fråga om dess ställning till den skandinaviska enhetstanken. *Ensamt den* skulle mäktat bereda dem nödigt fotfäste under de stridens dagar, då motpartiet under hägn af en annan tanke, den isolerade självständighetens, allt mera velat tränga dem tillbaka. Och svaret på *den* frågan måste ock för oss äga vida större betydelse än den om högerns ställning till en konsulatfråga, hvilken i och för sig emellan två i inre mening förenade riken aldrig skolat kunna tillvinna sig den betydelse, norska vänsterns unionsfientliga sträfvanden nu nödvändigtvis förlänat den. Men hvilken uppfattning har den mera djupt tänkande, mera varmt kännande delen af Norges folk nu för tiden af vår nordiska enhetsfråga? Hafva måhända alla de hjärtan, som en gång slogo varmt för den äfven i Norge, numera stannat? Eller hafva de jordat den tillsammans med alla andra sina ungdomliga illusioner? Hafva till och med Norges vise, desse, tillhvilkas ord i andra spörsmål vi så gärna lyssna, inom sig låtit denna vår stora folktanke förtona och dö?

Vår fråga har ej lämnats utan svar. Det gafs oss af den vördade vetenskapsmannen *Sophus Bugge* i det tal han på sin 70-årsdag hade till Norges studenter om *»Samhold i Norden»Samhold i Norden.* Tale af professor Sophus Bugge i det Norske Studentersamfund d. 7 febr. 1903. — Særaftryk af »Aftenposten», Kristiania, 1903.. Hur berörde det ej allas våra hjärtan! Som en klar ljusstråle bryter sig fram mellan mörka moln, lyste det i ett ögonblick upp vår af så många nedstämmande erfarenheter starkt beskuggade väg; hvad den mannen, sade vi oss, så frimodigt och klart har talat, det kan ej af Norges ungdom, af Norges folk lämnas därhän.

»I vil vistnok finde det naturligt», sade han, »at en gammel Bogmand, der saaledes som jeg af og til grubler over svundne Tiders Ord og Begivenheder, kan gribes af Mismod over at være et uvirksomt Medlem af sit Samfund, over ikke at tage Del i det Nutidsliv, som pulserer omkring ham og som skal bygge Fremtiden». Men han fann sig just därför ha desto större anledning att till de unga, som nu omgåfvo honom, rikta en hemställan. Han hade ju, som de alla visste, med förkärlek studerat nordens språk och forntidshistoria; nu ville han först säga dem hvad han häraf lärt för belysning af nutida förhållanden.

Med erinran att vi tidigast från fjärde århundradet af vår tidräkning känna det nordiska språket, som då var ett och detsamma från Slesvig i söder till Trondelagen i nord, från Sveriges östra kust till Norges västligaste fjordbygder, framkallade han för sin unga åhörarekrets minnena från vikingatiden, då nordboarne »hver med sit præg og hver til sin kant» flögo ut tillfrämmande länder. Hvilken kraft, frågade han, utveckla de icke för vårt undrande öga! Norrmännen blifva herrar i Irland och underlägga sig stora sträckor af Skottland och England; de finna väg till Island och Grönland, de upptäcka Nordamerika, de medföra öfverallt lagbunden och rättsgill ordning, fredlig handel och sjöfart uppblomstra i deras spår, borgarna finna värn inom de murar, de bygga, och skalderna kväda i djupa, kraftiga ord om deras stordåd. Danskarna blifva Englands herrar; normannernas ättlingar i Normandie vinna för alla tider Englands konungakrona. Från Mälarens stränder draga svenske män ut och bilda det ryska riket, de vinna en ställning i Konstantinopel och i Piræus och fullfölja en ärorik historia fram genom

tiderna med namn sådana som Gustaf II Adolfs och tolfte Karls. Men — »nu er alle disse vilde Fugles Vinger stækkede. Først standsede Norges Ørn sin Flugt. Nu er alle hine fremmede Lande som de nordiske Folk i Fortiden vandt for bestandig tabte. Nu er de Landomraader som de nordiske Folk fra Urmindes Tider havde eiet som sine egne, for dem alle blevet knappere og trangere».

För något mer än 1000 år sedan måste Alfred, en af Englands störste konungar, fly från plats till plats för danska och norska vikingar, gömma sig för dem i myrar och skogar i sitt eget land. Hvilken är nu Danmarks och Norges makt, då Englands kolonialminister står som segerherre på Sydafrikas valplats och den britiske imperatorns representant rider på elefantens rygg till Delhis gyllene sal, där furstar öfver tusenden af ett af jordens äldsta kulturfolk hylla härskaren? Och hvilken är svenskarnes makt nu i jämförelse med ryssarnes? Har icke träd efter träd fallit i den nordiska folkskogen? Vi fråga: »naar og hvor skal dennæste Lund falde? Naar skal vor egen Skogteig herjes?»

»Vil ikke denne Nordens Historie engang vække os, vække os til Ydmyghed mod den Magt, som styrer Folkenes Skjebne, til Eftertanke, til Selvprøvelse og til Arbeide?»

Och så frågar han efter orsaken till skillnaden mellan vårt fordom och vårt nu? Den ligger nog, tror han, till en del hos de nordiska folken själfva; ty ett faller oss genast i ögonen: »Nordboerne har været sterkere til at udbrede og udbredes, til at sprede og skille end til at samles og enes».

Men frågar man hvar bot må vara att finna, pekar han på våra närmaste fränders historia, engelsmännens och tyskarnes. Den har utvecklat sig i alldeles motsatt riktning emot vår. De hafva sammanslutit sig — vi hafva söndrats. Under det språket, kulturen, hos dem blef en sammanbindande, enande, entusiasmerande makt har det hos oss blifvit alldeles annorlunda. Tysk kultur, tyskt språk, tysk litteratur äro makter som starkare än något annat sammanhåller tyskarne inom och utom det stora kejsarriket; men orden »norden» och »nordisk» hafva i de tre nordiska rikena icke blifvit annat än ett etnografiskt och språkligt begrepp, som för folkens stora massa är alldeles likgiltigt.

Praktiska män känna nu på olika verksamhetsområden vikten af inre sammanslutning i fråga om likartade intressen i de tre nordiska länderna och de arbeta för att åstadkomma den; men det arbetets frukter kunna lätt förloras. Ty af den stora mängden uppfattas förhållandet mellan våra tre folk väsentligen såsom ett motsatsförhållande. Mången norrman betraktar förbindelsen mellan dansk och norsk kultur som ett trälmärke, hvilket bör aftvättas; och många svenskaroch norrmän betrakta grannen, främst brodern, som en motståndare, för hvilken man måste akta sig och af hvilken man har ondt att vänta. Ja, hos en och annan uppeldar tanken på detta motsatsförhållande till och med deras krigsmod, och de gifva det luft under åkallande af fosterlandets namn. Och detta är möjligt i en tid, då världsmakternas ministrar i samklang med deras kanoner uttala den läran att de små staternas och deras små trätors dagar äro räknade!

Under erinran om att snart i Runebergs, Topelii och Nordenskiölds land det fria nordiska språk skall tystna, som där ljudit sedan förhistorisk tid, frågar slutligen den vördnadsvärde gamle om icke nu tiden må vara kommen, »da Navnet *Norden* kan varme og fylde unge Hjerter rundt om blandt de tre nordiske Folk?» Det måste »blive et helligt Navn, ikke i Modsætning til Fædrelandets Navn men i inderlig Samklang med dette, hvis ikke vi Dansker, Svensker og Normænd skal udslettes af Folkenes Rækker». Och därför frågar han de norska studenterna om där icke bland dem funnes några, som ville sammansluta sig och arbeta »for Fremme af Kjendskab, Samarbeide og broderlig Forstaaelse mellem de tre Nordiske Folk?»

Sedan den frågan gjordes, har norska folket genom sina stortingsval visat att det icke vill vara med om *den* vänsterpolitik, som eftersträfvar en med våld vunnen obunden själfständighet. Det vill vinna den genom förhandling. Visst är detta ett framsteg; men det tillfredsställer i sanning icke den skandinaviska enhetstanken. Den kräfver mera än så; och den allvarliga frågan väntar därför ännu på svar.

Det är möjligt att det släkte, som nu står härklädt i ledet och så länge vant sig vid stridstrummans ljud, ej skall känna sig benäget att utbyta svärdet motfredspalmen. Men frågan ställdes ju till *de unga.* Deras hjärtan böra ju

ännu icke hafva hårdnat, ännu icke hafva slutit sig för ideala mål.

Mycket beror af det svar, detta unga släkte skall komma att gifva den spörjande idealpolitikern. Mycket för Norges, mycket för Sveriges framtida väl eller ve. Och då ungdomen *är* framtiden, kommer det ock att på det närmaste beröra deras egna öden.

Sveriges ungdom, jag är viss därom, skall möta dem med varmt och trofast sinne i hvarje deras ärliga sträfvan för »Samhold i Norden». Ty hos oss känna de unga nog djupare nu än under årtionden förut sammanslutningens nödvändighet.

»Fast natten i Norden är lång», sjöng en gång en af våra skalder, »så blir det dock morgon en gång!» Oss, som nu se tillbaka på ett snart tilländalupet lif, gafs det att under många tyngande erfarenheter vandra fram vår väg i skuggor och natt mot det aflägse målet, därunder enhetstankens stjärna ofta syntes helt vilja slockna; men låter sig icke nu en om än svag idealpolitisk gryning spåra vid synranden? Skall icke för de söner och döttrar, som nu växa upp i de nordiska hemmen, den tanken en gång blifva ledstjärnan, som för dem fram till en ny dag i vår Nords historia?

Ett vet jag: i den mån de nordiska folken tillväxa i vidhjärtad hugstorhet, i ädel uppfattning af sina lifsuppgifter och i känsla af sitt ansvar för dessas förverkligande, skall den skandinaviska enhetstanken för dem vinna en allt större betydelse och allt mera tvingande förestafva dem såsom deras innersta och gemensamma lösen: *allt närmare, allt fastare sammanslutning —* ***aldrig*** *skilsmässa!*

Digitaliserad av Projekt Runeberg och publicerad på
http://runeberg.org/sammanskil/.

Konverterad till .pdf, .epub, .mobi och .txt av Arkivkopia och publicerad på
https://arkivkopia.se/sak/runeberg-sammanskil.

Filen skapad 2018-12-17 20:06:31.343910